

REDEMPTIO

A JÁSZ ÉS KUN TELEPÜLÉSEK HONISMERETI LAPJA

XXVI. ÉVFOLYAM 6. SZÁM

Ára: 500 Ft

2019. DECEMBER

REDEMPTIO (latin szó, ejtsd: redempció) – visszavásárlás, megváltás, önmegváltás. A szó az 1745-ös jászkun redempcióra utal, amikor a jászok és a kunok példás összefogással, saját erejükből visszavásárolták régi kiváltságjogaikat. Mária Terézia magyar királynő 1745. május 6-án írta alá a jászok és a kunok redempcionális diplomáját.

Minden kedves olvasónak
békés karácsonyi ünnepeket és
boldog új esztendőt kíván a szerkesztőség.

Jászsági hagyományörzők a jászapáti Tanyamúzeum udvarán

Fotó: Bathó Edit

TARTALOM

Kunszentmárton újratelepítésének 300. évfordulója .. 2-3. oldal	Búcsúzás Máté György szobrászművésztől 20. oldal
JÁSZ-KUN TÖRTÉNELMI ARCKÉPCSARNOK	Az újszászi
Egy redemptus jász család híres hajóskapitánya 4-7. oldal	Népi Díszítőművészeti Szakkör ünnepe 21. oldal
Emlékezés régi jászberényi tanárookra XVI. 7-9. oldal	Átadták a Kormosparti Iskola emlékhelyét 22-23. oldal
Nótás kedvű Lacháza 10-11. oldal	Séta a jászjákóhalmi szőlőben 23-26. oldal
FÜLÖPSZÁLLÁSRÓL INDULT	Almaszüret Jászkarajenőn 26. oldal
110 éve született D. dr. Bodonhelyi József	Kitüntetettek 27. oldal
református lelkész 11-14. oldal	Jász kutatók Oszétiában 27. oldal
A Jászkunság kutatása konferencia	Jász- és kun kapitányok kirándulása Délvidékre ... 28-29. oldal
Kunszentmárton, 2019. november 6-7. 14-15. oldal	KÉPES RIPORT
VERSELŐ JÁSZOK ÉS KUNOK 15. oldal	A jász- és kun kapitányok délvidéki kirándulásáról
Jászsági színjátások sikere Adácson 15. oldal	Bathó Edit fotóival 30-31. oldal
A Jászsági Hagyományörző Egylet új műsora 16-17. oldal	MESÉLŐ KÉPEK
Megújult a legrégebbi	Egy jellegzetes kiskunsági tanya és lakói 1938-ban .. 32. oldal
Szent Vendel szobor Jászboldogházán 18-19. oldal	

Kunszentmárton újratelepítésének 300. évfordulója

Jászapátitól száz kilométerre, a Hármas-Körös folyó balpartján elterülő kisváros létezésének és kialakulásának olyan ritka évfordulójához érkezett, amelynek kerek száma csak száz évenként ismétlődik meg. Az idei esztendő tavaszán volt ugyanis pontosan 300 éve, hogy Kunszentmárton a jász ősök vállalkozásának köszönhetően újra létezik, a megtelepedett lakosok szorgalmas munkával felvirágoztatták, és így nem merült feledésbe a történelem útvesztőiben.

Hazánk és városunk története az állandó küzdelem, harc, pusztulás és újrakezdetés erőfeszítéseit példázza. Ma már elképzelhetetlen az a sok szenvedés, melyet a török hadsereg állandó támadása okozott a 16-17. század folyamán a magyar Alföld népének. A megpróbáltatásokból bőven jutott az Árpád-korban keletkezett, majd IV. Béla király idején a kunok kezére került Szentmárton község lakóinak is, akik nem egyszer menekülni voltak kénytelenek, vagy rabszjóra fűzték őket, s üresen hagyott otthonaikat az ellenséges gyújtogatás tüze perzselte fel. A település mégis átvészelte mindezt, mert Szerémi György krónikájából tudjuk, hogy 1541-ben itt időzött kíséretével az Erdélybe menekülő Izabella királyné, és néhány napig falai között őrizte a magyar Szent Koronát. A végleges pusztulás 1686-ban következett be, a lakatlan pusztaság három évtizeden át csak nevében őrizhette az egykor virágzó Kunszentmárton emlékét. A 150 évig tartó török uralom végetével indult meg az a belső migrációs vonulat, amely a magyar népesség útkeresése folytán több elpusztult település újjáéledését eredményezte. Kunszentmárton községet, illetve annak földművelésre és állattartásra kiválóan alkalmas nagy kiterjedésű határát 1716 és 1718 között vette birtokba a Jászapáti községből kirajzó „megszállók” népes csoportja. Ennek a történelmi jelentőségű vállalkozásnak köszönhető, hogy Kunszentmárton nem jutott a végleg elpusztult falvak sorsára, mert a Jászapátiról és egyéb jász községekből, többek között például Jászsalsószentgyörgyről érkező földfogalók megtalálták számításukat, jól szervezett munkájuk eredményeként folyamatosan gyarapodó lakosságú települést hoztak létre az

egykori kun szállás közelében. A kirajzás kezdeményezése és megvalósítása Radics István jászapáti kisbíró nevéhez fűződik, aki a közigazgatásilag is hamarosan megszervezett új község bírói tisztségét is többször betöltötte. Neki köszönhető a „Megszálló levél” keletkezése, mivel a község vezetése fontosnak tartotta, hogy az újratelepítés koronatanújától még életében fontos információt kapjanak, ezért – az alapítás létrejötte után 43 évvel – 1762-ben felkeresték az előjáróság kiküldöttei. A 94 éves Radics István, látását már elvesztve, mondta el visszaemlékezését az új „honfoglalás” részleteiről, amit a nótárius azonnal jegyzőkönyvbe foglalt. A záró sorokban található a 13 megszálló neve, sőt a kunszentmártoni letelepedés végső időpontja is, amely Radics István emlékezete szerint az 1719. pünkösd szombatján volt, mely abban az évben május 28-ra esett. Voltaképpen ekkor zárult le az újratelepítés folyamata. Innen ered a város alapításának hivatalosan elfogadott dátuma. A jegyzőkönyvben megörökített esemény leírását kéziratos másolatban évszázadokon keresztül hűségesen őrizték a megszállók, illetve az 1745-ben földet váltó redemptusok utódai. A törzsökös családok irattárából nem hiányozhattott a „Megszálló levél”, amely Barna Gábor professzor megfogalmazása szerint: „a kunszentmártoni öntudat szép kifejezője és erősítője, valamint a 18. századi migrációnak egyik történeti forrás-émléke.” Az okirat teljes szövegét Vándorfy János jászapáti római katolikus káplán, a neves helytörténeti kutató már 124 évvel ezelőtt, 1895-ben közreadta *Jász-Apáthi város egyházának múltja és jelene* című könyvében. Az alapító irat archaikus szövege arra ihlette a kunszentmártoni születésű, 1884 és 1926 között élt, költői tehetséggel megáldott Kiss S. Jenő pénzügyi hivatalnokot, hogy ennek nyomán verses elbeszélésben örökítse meg szülővárosa „felfedezésének” izgalmakban bővelkedő, fordulatossá eseményeit. Több verse is megjelent újságokban, folyóiratokban, életművének csúcspontját mégis a mai Kunszentmárton létrejöttét megéneklő, tíz énekre (fejezetre) osztott, 432 versszakból álló elbeszélő költemény éri el, amely a „Megszálló levél” gondolatmenetét követve, a hősi eposzok-

hoz hasonlóan hozza emberközelbe a Jászapáti városa és a kunszentmártoni puszta között végbement fárasztó vándorlás, otthonkeresés viszontagságait, s ennek szellemében beszélgeti, cselekedteteti szereplőit is. A nagy művet 108 évvel ezelőtt, a Kunszentmártoni Ujság 1911–1912-ben megjelent számai közölték 11 folytatásban. 2014-ben könyvalakban is megjelent.

A Jászságból érkező bevándorlók természetesen tisztában voltak azzal, hogy a föld nem lehet a saját tulajdonuk, mert I. Lipót király a Jászságot, a Nagy- és Kiskunságot 1702-ben eladta a Német Lovagrendnek. Orczy István jászkun főkapitány 1717. május 4-én kelt levelében megengedte „az nemes Nagy Kunságban levő Szent Mártony nevű pusztának meghszállatását”, vagyis annak a lovagrendtől való bérbe vételét. Ez a levél bátorította és ösztönözte a vállalkozó kedvű jászapátiakat, akik a jobb megélhetés reményében érkeztek a termékeny Körös-menti sík vidékre, melynek az 1699-ben készült Pentz János-féle összeírás szerint „*kitűnő talaja van, gazdag az állattartó képessége, vannak iható és hasznot hozó morotvavizei, valamint van nádasa...*” Szívós elszántsággal kezdték az otthonteremtés áldozatot és kitartást igénylő, kemény munkáját. A gazdálkodás eleinte nyilvánvalóan nehézségekkel indult, mert a tulajdonos még 1722-ben is csak 200 forintot tudott behajtani a lakosokon, a népesség a következő években mégis rohamosan megnövekedett, különösen annak hatására, hogy a Mária Terézia királynő által 1745-ben kiadott redemptiónális diploma lehetővé tette a jászok, valamint a nagy- és kiskunok számára az önmegváltást, vagyis azt, hogy visszavásárolták a Jászkunság elzálogosított területét, és a hozzájárulás arányában az általuk megművelt föld a saját tulajdonukba került. Jász őseink tehát a Nagy-kunságban találták meg boldogulásukat.

Őszinte hagyománytisztelőtűket jelzi, hogy megtartották a község ősi nevét, amellyel azonban azt is kifejezték, hogy igényt tartanak a kunok számára egykor biztosított – helyhez kötött – királyi kiváltságok jogfolytonosságára. Otthonaikat és hamarosan templomukat mégsem a középkori település helyén, hanem kissé távolabb, a Körös

folyó közelében, annak árvízmentes balparti magaslatán építették fel.

Azóta már három évszázad telt el, „megrakodva búval és örömmel.” Az alapítás után alig húsz év múlva, 1739-ben végigsöpört a pestisjárvány, a másfél ezerre növekedett lakosságnak több mint fele, 814 személy lelte halálát kéthárom hónap leforgása alatt. A rettenetes kór fiatalon sírba vitte a helység plébánosát is. Aszályos esztendők, majd árvizes évek hoztak nyomorúságot az itt élőkre. Mégis egyre mélyebb gyökereket vert a Jászapátiról kirajzott lakosság ezen a földön. Boldog idők is köszöntöttek e tájra, amikor a fáradságos, verejtékes munka eredményeként megnövekedett a jólét, s a fölöslegből tellett jótékonykodásra, a szegények és eleset-

dezvények tették emlékeztetéssé a 250. évfordulóra szervezett ünnepséget, melyet – helyi történelmünk során első alkalommal – jászapáti küldöttség jelenlétében tartottak a művelődési ház falai között. Nagyhatású szónoki beszédnek elején Szikszai Gábor jászapáti tanár testvéri szeretettel köszöntötte Kunszentmárton lakosságát. Az 1969. év számunkra azért is emlékeztető, mert a két város, Jászapáti és Kunszentmárton között a kulturális, sőt túlzás nélkül mondhatjuk: a testvéri kapcsolat akkor kezdődött, s azóta is töretlenül, megszakítás nélkül, 50 éve tart. Minden év októberében szakköri, honismereti rendezvényre vagyunk hivatalosak Jászapátira, ők pedig novemberben, Szent Márton ünnepe táján jönnek

Kunszentmárton hármasközi hídja és katolikus temploma

Fotó: I. Sz.

tek gyámlolására, templom, kápolnák, iskolák, középületek és szebbnél szebb családi házak létesítésére. A község erőteljes fejlődésnek indult, 1807-ben I. Ferenc királytól a városi rangot is elnyerte. Volt idő, amikor lakosainak száma elérte a tizenkétezeret. A 20. század két világháborúja azonban megint megtizedelte a virágzó települést. A hit, a bizalom és a hűség, valamint a szorgalmas helytállás tartotta fenn ezt a népet 300 év óta.

Az újratelepítés kerekszámú jubileumaira mindig szívesen emlékezett a város népe. Írásos adatok bizonyítják, hogy 1819-ben megünnepelték a századik évfordulót. 1969. május 24-én, pünkösöd szombatján színvonalas ren-

dezséket tartottak. Eppen az elmúlt év őszén írta alá nálunk Farkas Ferenc jászapáti polgármester és Wenner-Várkonyi Attila kunszentmártoni polgármester a testvérvárosi kapcsolatról szóló okiratot.

1994-ben, az újratelepítés 275. évfordulóján dr. Barna Gábor egyetemi tanár ismertette „A mai Kunszentmárton megalapításának története – A „Megszálló Levél” jelentősége” című tanulmányának kutatási eredményeit. Ennek az ünnepségnek keretében olvaszták fel rendkívül hatásosan a Megszálló levél szövegét városunk szülőtte és büszkesége, a Kossuth-díjas Szabó Gyula színművész, akinek halála óta Művelődési Központunknak ez a székháza viseli a nevét.

És elérkezett a 2019. esztendő, amikor megünnepelhetjük az újratelepítés, a „megszállás”, a városalapítás háromszázadik évfordulóját, amit oly régen vártunk, amire sokan készültünk. A mi nemzedékünknek adatott meg, hogy ezt a kerek évfordulót megérje és részt vegyen az ünnepi események lebonyolításában. A programok megálmodói és tervezői a szakrális néprajz nagy magyar tudósának, a Kunszentmártonban is többször megfordult Bálint Sándor professzornak két gyönyörű megállapítását választották a ritka jubileum jelmondatául:

„...Szent ez a föld, amelyen állunk, imádság és verejték érleli...” – „...a szülőföldélmény az anyanyelv mellett a legnagyobb ajándék, amit az ember egyáltalán kaphat.” Június 15-én jászberényi és jászapáti vendégek jelenlétében zajlott le a felejthetetlen rendezvények sora:

hálaadó szentmise a templomban, díszünnepség a művelődési házban, emlékműavatás a hősök kertjében a községünket alapító „hírneves és lelkes férfiú”: Radics István és az első telepesek tiszteletére. Jó volt látni, hogy sokan osztoztak örömmükben, akik a Jászságból, a Nagykunságból és környékünk-ről, a Tiszazugból érkeztek hozzánk.

Végezetül fel kell tennünk a kérdést, milyen feladatot ró ez a soha meg nem ismétlődő háromszázadik évforduló polgárságunk mai nemzedéke számára. Csak azt, amit a Megszálló levél is sugall, illetve ahogyan azt a derék helyi költő, Kiss S. Jenő fogalmazta meg elbeszélő költeményének utolsó versszakjaiban:

Kunszentmárton népe,
hozzád szól az ének!

Alapító ősök, akik rég nem élnek,
Megkezdtek a munkát, de annak folytatása
Rád maradt örökül! Ugyan kire, másra?

Virágzóvá tenni: szent kötelességed.
Ez a cél vezessen a jövőben téged!
Haladni a korrallal – mindig egyetértve!
Nem késik az áldás onnan,
hol van: béke!

Ennek reményében kívánok Kunszentmártonnak, szülővárosunknak és lakóhelyünknek isteni áldásokban, sikerekben és eredményekben gazdag, eljövendő boldog évszázadokat!

Józsa László helytörténeti kutató

JÁSZ-KUN TÖRTÉNELMI ARCKÉPCSARNOK

Egy redemptus jász család híres hajóskapitánya

(Kotán Dezső a *fiumei magyar tengerészeti akadémia igazgatójának legendás története.*)

Kotán Dezső nem ismeretlen a jászkun és a jászberényi helytörténet iránt érdeklődő olvasók előtt. Egy redemptus jász családban nem gyakori eset, hogy a fiú messze távolban hajóskapitány lett és utána több tíz évig a nagyhírű Fiumei M. Kir. Tengerészeti Akadémia, a

Fiume – A Tengerészeti Akadémia
Funk Antal felvétele

Nautica nagytekintélyű igazgatója volt. „A magyarok számára Fiume az álmok, a vágyak városa volt.” Vágyakozás a magyar kikötő után, a magyar tenger után. Az első világháború előtti évtizedekben a „magyar tengerész” jelzős szerkezet mindenki számára magától értetődő volt. Kotán Dezső mellett említsünk meg néhány nevet a legnagyobbak közül: Kompolthy Jób, Györök Leó, Garádi Gauss Viktor, Gáspár Ferenc és Leidenfrost Gyula. Ezek a „tengeri” magyarok, alig néhány évtized leforgása alatt, csaknem egyenrangú elismert és megbecsült szaktekintélyek voltak a hagyományos nagy tengerészszakmunkások hajósainak szemében. Fiume – mai nevén a horvátországi Rijeka – nemcsak tengeri kikötő volt, hanem az Osztrák-Magyar Monarchia világhírű fürdőéletének kapujává is vált, miután megépült a Budapest-Fiume vasútvonal 1873-ban. A máig is jól csengő híres Abbázia néhány év alatt elsőszámú tengeri fürdőhellyé lett. Létrehozták az olasz-francia Riviéra mását az Adriai-tenger partján. De Trianon tragédiája véget vetett ennek a legendás és szinte már mesészerű, de igaz történetnek.

Fiumei Tengerészeti Akadémia

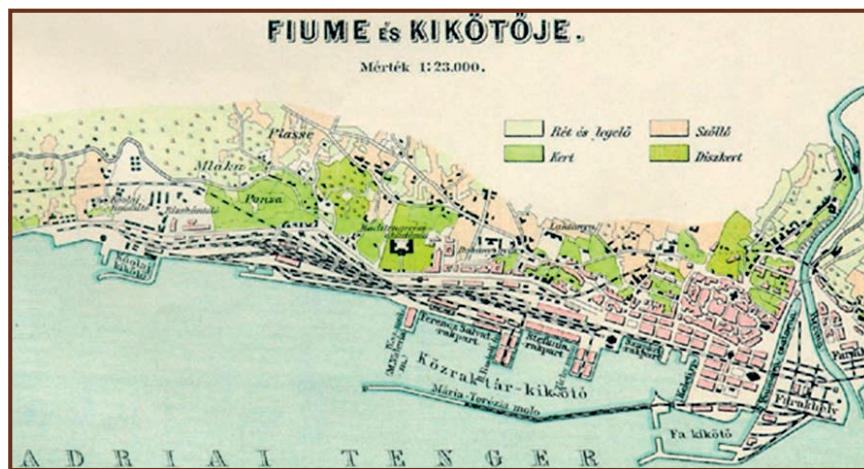
De mielőtt főhősünk regényes életútjával megismerkedünk, vezessük be

a kedves olvasót – természetesen csak röviden – *Fiume* és a *M. Kir. Tengerészeti Akadémia* történetébe. Fiume városa a 15. század közepén, egész pontosan 1465-ben került a Habsburg-ház birtokába. A város és az olasz tartományok – külső nyomás, kényszer nélkül, önként – elismerték és 1725-ben aláírták a Pragmatica Sanctiót. A várost Mária Terézia 1776-ban Horvátországhoz csatolta, és így egyszersmind a Magyar Korona alá helyezte. Fiume korábbi autonómiájára hivatkozva hevesen tiltakozott – lakosainak a száma túlnyomórészt olasz nemzetiségű volt – a horvát fennhatóság ellen, és végül az uralkodó 1779-ben az akkor közel 5 ezer lakossal rendelkező Fiumét és kerületét külön testként Magyarországhoz csatolta, meghagyva közigazgatási autonómiáját. Ezzel Magyarország saját tengeri kijáráshoz jutott. Mint oly sok mindent a Magyar Királyságban ezt az iskolát Mária Terézia alapította

egy jászkun főkapitány tengeremléki királyi kormányzó is volt.

De térjünk vissza a tengerészeti akadémia történetéhez. Fiumébe való át-helyezés után, az első időszakban itt is úgy nézett ki, hogy itt sem lesz sikeres a képzés, megfelelően képzett tanári kar hiányában az oktatás közel negyedszázadig szünetelt. A tengerészeti akadémia sikertörténete onnan indult, amikor 1841-ben az iskola önkormányzati jogot kapott és igazgatójának Gerliczy Imrét nevezték ki. 1848. augusztus 31-én Jelačić utasítására elűzték a magyar kormányzót, és Fiume 1868-ig Horvátországhoz tartozott. Így a szabadságharc bukása után a horvátok vették át az irányítást. Sikeresen működtették, mert 1854-ben tengerészeti főiskolává léptették elő az intézményt.

Az 1867-es kiegyezés után jött el az igazi fellendülés egy magas szintű tengerészeti oktatás indult el. A dualizmuskori magyar oktatásügy sikeres-

először Triesztben. 1774-ben Fiumébe helyezték át az iskolát. Két év múlva az uralkodónő egy rendeletével a fiumei kikötőt megfelelő kiváltságokkal ruházta fel és létrehozta a fiumei kormányzóságot (vagy akkori nevén Fiumei Gubernium-ot).

Az első tengeremléki királyi kormányzó Majláth József volt 1776–1783 között. Külön jászkun érdekessége is van ennek a fiumei történetnek, mert a második kormányzó a törökszentmiklósi Almásy Pál Tádé volt 1783 és 1788 között. Apjához hasonlóan ő is jászkun főkapitány volt. Elmondhatjuk, hogy

ségének egyik fényes bizonyítéka. Az intézmény vezetését *Conte de Domini Vincze* vette, neki nagy gyakorlata volt, korábban tengerészeti magániskolát működtetett. 1894-ben Lukács Béla m. kir. kereskedelemügyi miniszter – az idő közben nyugalomba vonult Domini Vincze helyére a jászberényi születésű Kotán Dezső cs. és kir. sorhajóskapitányt nevezte ki az intézet igazgatójának. Azt ma már kevesen tudják, hogy a 19. század második felében az Osztrák-Magyar Monarchia hadiflottája a Földközi tenger térségének egyik meghatározó tényezője volt.

A monarchia hajói ott voltak a világ majd minden tengerén és jelenlétükkel demonstrálták a közép-európai nagyhatalom külpolitikai törekvéseit. Persze azt is el kell mondani – immár több mint 125 év távlatából – sehol sem igaztak le más kultúrákat a világ távoli részein. Nem raboltak aranyat, nem gyilkolták le a bennszülötteket és nem gyarmatosítottak. Trianon döntésénél

Kotán Dezső

erős befolyással bírt, hogy a nyugat európai nagyhatalmak érdekeit sértette és érdekeik útjában állt egy erős közép-európai hatalom.

Ez az a pillanat, hogy ismerkedjünk meg a jászberényi redemptus Kotán családdal és főhősünk életével.

A jászberényi redemptus Kotán család

A Kotán család egy középbirtokos, „törzsökös” katolikus jászberényi család. Részletes családfa kutatást nem végeztünk. Feltételezzük, ebben a kis tanulmányban bizonyítani nem tudjuk, hogy a város bírói szerepét 1588-ban betöltő Kotán Ambrus is ennek a családnak a felmenője volt. A főhősünk, Dezső nagyapja *Kotán Mihály* redemptus, csizmadia, földbirtokos, nagyanyja Török Anna volt. A házasságból öt gyermek fiúgyermek született, János (1824), Orbán (1828), Mihály (1830), József (1835) és István (1838). Főhősünk édesapja a legidősebb fiú Kotán János volt, aki a jászkerületi várnagy tisztségét is betöltötte, édesanyja Szele Antónia volt.

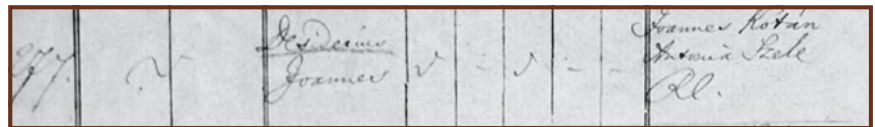
A Kotán családnak volt még egy híres fia, Kotán Orbán, aki az 1848/49-es szabadságharcban Kossuth Lajos egyik kapitánya, Kotán Dezsőnek a nagy-

bátyja volt. A Kotán ősi jász család kriptája a jászberényi Fehértói temetőben található.

Kotán Dezső élete

Kotán Dezső 1861. május 19-én született Jászberényben a Hatvani út 33. szám alatt álló klasszicista házban. A berényi katolikus egyház anyakönyve alapján a Desiderius(Dezső), Joannes (János) nevet kapta.

Tanulmányait szülővárosában kezdte, majd Pécsen a Ciszterci rend Nagy Lajos katolikus gimnáziumában tanult 1870-től. Tanulmányait Budapesten folytatta és végül a fiumei cs. és kir. haditengerészeti akadémiát végezte.

Kotán Dezső születési anyakönyvi bejegyzésének részlete

1880-ban tényleges tengerészeti szolgálatba lépett; beutazta Észak- és Dél-Amerika nyugati partjait, Nyugat-Indiát. Huzamosabb ideig tartózkodott Angliában. 1889–1890-ben a Fasana hadihajón földkörüli utat tett.

Csak érdekességképpen, hogy Horthy Miklós, Magyarország későbbi kormányzója is a fiumei tengerészeti akadémián végzett 1886-ban, és több mint fél évtizeden keresztül különböző hadihajókon szolgált. Horthy a Saida nevű korvetten is szolgált, amely 1890-es évek elején világkörüli útra indult Ausztráliába, Japánba és Kínába. Később Szingapúr kikötőjében találkozott a monarchia két hadihajója a Saida és a Fasana. Arra nincs dokumentumunk, hogy Horthy Miklós és Kotán Dezső találkoztak-e, még arra sem hogy ismerték-e egymást. Ezekre a kérdésekre nagy valószínűséggel igen a válasz. Kotán Dezső először sorhajó hadnagy, majd korvettkapitány lett. Elmondható, hogy Kotán Dezső is egy világjáró tengerész volt.

1894 és 1905 között, több mint tíz évig a Fiumei Magyar Királyi Tengerészeti Akadémiát (Nautica) igazgatta. Nagyteknélyű elődje – De Domini Vince – által elindított reformokat folytatta. Az intézménynek a kereskedelemügyi miniszter új nevet adományozott és rendeletében a korábbi Tengerészeti Főiskolának az új neve a *Magyar Királyi és Állami Tengerészeti Akadémia* lett. Az új intézményben az elsajátításra váró tudás mennyisége hamarosan oly mér-

tékben megnőtt, hogy az akadémiát négy évfolyamossá átszervezték. Erre 1903-ban került sor a kereskedelmi miniszter 1903. évi 69355. évi rendelete alapján. Kotán Dezső nemcsak igazgatója volt, hanem tekintélyes tanára is, ahol a légtűnettant, tengeri földrajzot majd a hajózást is tanított. Nem kis feladat volt ebben az olasz kultúrájú, de majdnem felerészben szlávok (horvátok és szlovének) által lakott városban. Ez egész pontosan azt jelentette, hogy több nyelven folyt az oktatás, így olasz, német és horvát és magyar nyelven.

Számos kiváló kapitány került ki az intézetből. A tengerészeti akadémia híres növendékei közé tartozott a Tita-

nic hajó túlélőit megmentő Carpathia gőzös személyzetének két magyar tagja is, Ráth Gusztáv negyedik tiszt és Marosi Rudolf tűzoltó. A magas színvonalú és nemzetközi szinten is elismert magyar tengerészeti oktatást tovább fejlesztette. Egy régi tengerésztársa vallott egy alkalommal: „*Ott tanultam meg a régi-régi Nauticán, amikor a világjáró Kotán Dezső volt az igazgatónk és a tengerföldrajz előadója.*” Kotán Dezső igazgató számtalan szakmai konferencián képviselte Magyarországot. Az 1911-ben Rómában tartott halászati kongresszuson is az ország érdekeit képviselte.

Fasana hadihajó

Igazgatóként mindig is az oktatás színvonalának növelése volt számára az első számú szempont. Harcolt keményen, hogy egy iskolahajó beállításával növeljék az oktatás színvonalát. Minden olyan nemzet, melynek van tengeri kikötője és van tengerészeti képzése, gondoskodnia kell egy iskolahajóról.

(folytatás a 6. oldalon)

(folytatás az 5. oldalról)

Keményen lobbizott azért, hogy a magyar társadalom megteremtse egy magasabb szintű oktatást szolgáló hajót. Az első adakozók között volt a magyar királyi tengerészeti akadémia

másolata 1894-ből, midőn tartalékos állományba vonult, mert kinevezték a fiumei Tengerészeti Akadémia igazgatójának. Az addigi életútja olvasható a lapokon 1880-tól, akadémista korától. Híres tanári hitvallását sokszor emle-

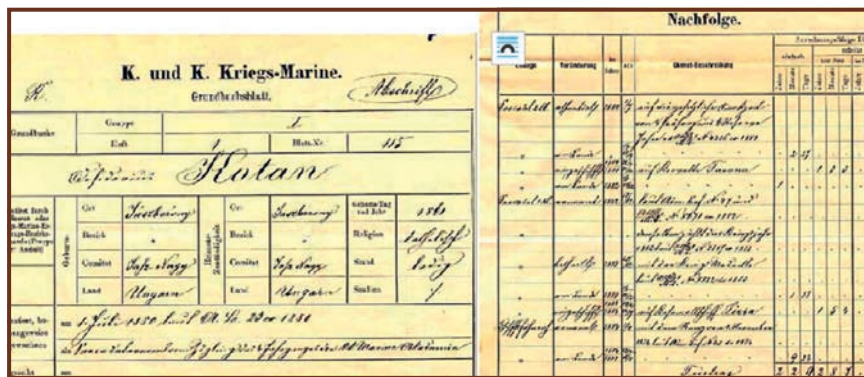
és ő élte át „magyar Fiume” végnapjait, végül 1919-ben az akadémia erőszakos átvételét. A magyar tengerészképzés első 150 éve, amely Fiuméhez kötődött, megszűnt. Mind a haditengerészeti tisztikar, mind a kereskedelmi tengerészet képző intézmény végét jelentette. Helyettük később Budapesten létesült két időszaki intézmény: egy tengerésztisztképző és egy folyamórségi tanfolyam.

1915. októberében Kotán Dezsőt kinttették. „Ő császári és apostoli királyi Felsege méltóztatott legkegyelmesebben adományozni: a katonai érdemkereszt 3. osztályát a hadiékítménnyel, az ellenséggel szemben kitűnő szolgálata elismerésül Kotán Dezső tartalékos korvettkapitánynak.”

1935. augusztus 29-én hunyt el Budapesten. A Farkasréti temetőben helyezték örök nyugalomra.

A tengerészeti akadémia 1896/97 tanévének értesítője és a tanári kar a végzős tengerészekkel (Középen Kotán Dezső igazgató)

Kotán Dezső korvettkapitány törzskönyvi lapjának másolata

tanári testülete. Ő maga ezt nyilatkozta a Pesti Hírlap munkatársának 1902-ben. „A magyar királyi Tengerészeti Akadémia tanári testülete közvetlen tapasztalatból ismeri azokat a nagy nehézségeket, melyekkel az intézetet végzett ifjaknak összeköttetések hiányában meg kell küzdeniük, hogy csekély számú nemzeti vitorlásokon behajózáshoz jussanak. Már évek óta abban az erős meggyőződésben vagyok, hogy a főmállo rendkívüli nehézségek egy iskolahajó létesítése nélkül nem küzdhetők le.”

Kotán Dezső későbbi korvettkapitány törzskönyvi lapjának hivatalos

gették az akadémian. „...művelt kapitányok kellene a magyar hajózáshoz, nem tengeri kocsisok!”

A Nagy Háború kitörésekor, mint korvettkapitány Pétervárad (Szerbia) katonai parancsnoka lett. Az I. világháború végén Kotán Dezsőt, a Nautica távozó igazgatóját a Kereskedelemügyi Minisztériumba helyezték át. Az akkori jegyzőkönyvek szerint a legkisebb hiány nélkül, rendben és jó állapotban adta át az Akadémia és az internátus leltárát Szabó Samunak, az iskola rendes tanárának. Bártfai Szabó Samu 1915-ben vette át az akadémia vezetését

Emléke napjainkban

1995-ben Juba Ferenc kiadta a „Tengeri hajózásmunka hősei és jeles emberei” című jubileumi dokumentumkötet. Ebben külön fejezetként méltatják Kotán Dezsőt, akit, mint a magyar tengerészet nagyjai között tartanak számon. Őrizzük meg emlékét!

Források:

- Besenyi Vendel: A helytörténész igaz meséi 2. Berényi Kármentő 4-5.
- Dékány András: Kalózkod, bálnák, tengerek, kalandok az északi-tengereken. Budapest, 1959
- Domonkos László: A végtelen dicsérete. Magyar Nemzet, 73. évfolyam, 2010-09-11 / 248. sz.
- Kőrösi Sándor [et al.]: A közoktatás Fiumében. In: Borovszky Samu: Magyar-

ország vármegyei és városai: Fiume és a magyar-horvát tengerpart.
Budapest: Arcanum, 2004
Nagy Miklós Mihály: Horthy Miklós, a világháború tengerész. Jász-kunok XLVII.

évfolyam 1-2. sz. 2001. január-június
Szinyei József: Magyar Írók Életrajza.
Budapest: Arcanum Adatbázis Kft., [2000]
Takács Zsuzsanna Mária: Fiumei taná-

rok és diákok emlékiratai,
Pécsi Tud. Egy.
Budapesti Hírlap, 22. évfolyam,
1902-11-04 / 303. szám
Metykó Béla helytörténeti kutató

Emlékezés régi jászberényi tanárookra XVI.

A 252 éves jászberényi gimnázium tanárai az elmúlt évszázadokban aktívan vettek részt a város életében képviselőként, bizottságok, egyletek vezetőiként, tagjaként. Így például az első világháború alatt – már 105 éve – Jászberényben is megalakult Vöröskereszt Egylet munkájában kezdettől részt vettek a gimnáziumi tanárok. Szombathy István a gimnázium igazgatója 1911-től több évtizeden keresztül állt a szervezet élén, még nyugdíjas korában is, amikor már nem is volt jászberényi lakos. Vele egy időben Banner János történelem-földrajz szakos tanár a Vöröskereszt szervezet pénztárosa, Karádi Győző magyar szakos tanár ügyvezető alelnöke volt 1918-ig, 1933-tól pedig Józsy Ferenc szintén a gimnázium igazgatója látta el az alelnöki teendőket.

A humanitárius szervezet jászberényi munkájában vett részt **Ágotai Ferenc** történelem-földrajz szakos tanár is, akiről azt hittem, hogy a kisújszállási vagy karcagi Ágotai család tagja, de kiderült, hogy nem az.

Ágotai Ferenc ugyanis **Vugrincsecs Ferenc** néven látta meg a napvilágot 1885-ben Stridováron (község Horvátország Muraköz megyében). A Budapesti Közlöny 1911. május 3-i számában jelent meg az alábbi hír: „*iff Vugrincsecs Ferenc főgimnáziumi helyettes tanár, nagybecskereki lakos nevének »Ágotái«-ra kért átváltoztatása az 1911. évi 44.007. számú belügyministeri rendelettel megengedett.*” 1911-től lett tehát Ágotai Ferenc, később a második á-ról lemaradt az ékezet.

A gimnázium I. - IV. és VIII. osztályát Nagybecskereken (Nagybecskerek város a Béga folyó partján Szerbia, Vajdaság, Bánságban) a Katolikus Gimnáziumban végezte, itt is érettségizett az 1903-04-es tanévben. Az V., VI. és VII. osztályban a temesvári Katolikus Főgimnázium tanulója volt. Már a gimnáziumi évek alatt szívesen szerepelt ünnepeken. Hatodik osztályos korában az Erzsébet királynéra emlékező ünnepségen *Pósa Lajos A gödöl-*

ői erdőben című versét mondta el, a márciusi emlékező ünnepségen pedig *Vajthó Zoltán Március 15.* című versét. Nyolcadikosként 1904. március 15-én *Tóth Kálmán Előre* című versét szavalta. A történelem-földrajz szakos tanári diplomáját a budapesti egyetemen szerezte meg.

A változatos tanári pálya
Nagybecskerek Katolikus Gimnázium
Tanári munkássága helyettes tanárként Alma Materében, a Nagybecskereki Katolikus Gimnáziumban kezdődött 1909-ben. A szaktárgyain – történelem, földrajz – kívül németet is tanított és osztályfőnök volt. A 2. tanítási évében, 1911. március 15-én az ünnepi műsor első részében ő volt az ünnepi

szónok, későbbi beszédében a magyar alkotmány fejlődését mutatta be.

1910. májusában az Aldunát, Herkulesfürdőt és resicza-aninai vas- és acélművet tekintette meg 56 diák, a kirándulást többek között Ágotai Ferenc szervezte.

Még Nagybecskereken készült a műelemzés: Vugrincsecs Ferenc: Cuvaj Antal: Grada za povijest školstva kraljevina hrvatske i slavonije od najstarijih vremena do danas. 1910. XIX. 2. 94-98. iskolatörténet.

Itteni tevékenysége azonban rövid ideig tartott. Az iskola 1912-es évkönyvében már az olvasható, hogy „*A vállas- és közoktatásiügyi miniszter Ágotai Ferencet, a kegyesrend által alkalmazott világi helyettes tanárt a kisvárdai főgimnáziumhoz helyettes tanárnak kinevezte.*”

Nagybecskerek pecsétje

Kisvárdai,
Állami Bessenyei Gimnázium

Három év után tehát helyettes tanárként Magyarország északi területén folytatta munkáját, 1916-ban lett rendes tanár. Ebben az iskolában is több tantárgyat tanított, magyart, történelmet, földrajzot, mennyiségtant és szépírást, sőt görög-pótló irodalmat is, osztályfőnöki feladatot is ellátott. A tanórai munka mellett pedig a földrajz szertár és a történelem-filológia szertár, *(folytatás a 8. oldalon)*

(folytatás a 7. oldalról)

az ifjúsági könyvtár öre volt. Az ifjúsági könyvtárnak könyvet is adományozott. A tanári tanácskozáások jegyzői feladattal is megbízták. A természetrajzi és vegytani szertárnak adományozott egy kitömött foglyot és egy kitömött veres vércsét.

Több alkalommal mondott ünnepi beszédet. 1912. október 6-án, az aradi vértanúk napján, 1913. március 15-én az 1848-as hősi napokra emlékezett, míg május 18-án a Békeünnep *jelentőségét tartalmasan fejtegette*. Az 1913-14-es tanév évkönyvében beszámolt az előző évben általa vezetett kirándulásról, mely Miskolc és környékén volt.

A nagy háború kezdetén Ő is jelentkezett a népfölkelők közé, de a tanítás folytonossága érdekében felmentették a szolgálatból. A kisvárdai önkéntes polgárőrségnek viszont tagja volt. S más módon is foglalkozott a pusztító eseményekkel. 1914-ben a „*Katolikus Népszövetség kisvárdai szervezete husvét hétfőjén népgyűlést tartott, a melyen Ágotái Ferenc tanár, világi elnök*” beszédet mondott. Több alkalommal háborús képeket vetített, mutatott be a helybeli népszövetség tagjainak. Jótékonyági esemény szervezője, rendezője volt a háború idején, a bevételt a háborúban elesettek árváinak javára fordították.

Hat év múlva változás történt az életében. 1918. augusztus 15-én a privigyei katolikus főgimnáziumhoz nevezték ki, de két hónap múlva, október 1-jén pedig a dombóvári királyi katolikus főgimnáziumhoz helyezték át állami tanári minőségben, de nem maradt sokáig itt sem. A Felsőszabolcsi Hírlapban február 2-án megjelent egy rövid hír: „*A magyar közoktatásügyi miniszter Ágotái Ferenc dombóvári főgimnáziumi tanárt, akit a folyó iskolai év elején helyezett át Kisvárdáról, szolgálattételre a jelen iskolai évre újra visszarendelte a kisvárdai áll. főgimnáziumhoz*. Folytatódott hát a kisvárdai tevékenysége. Az 1921-22-es tanévet azonban – saját kérésére – már a jászberényi főgimnáziumban kezdte el.

Jászberény,

József nádor Főgimnázium

Jászberényben kilenc éven keresztül végezte rendkívül gazdag tevékenységét, neve az újabb gimnáziumi évkönyvek tanári névsorában is olvasható, de már nem igen tudnak róla. Az 1920-as évek gimnáziumi évkönyveit böngészve sok mindent megtudtam kilenc éves jászberényi munkásságáról. Az első itt töltött évtől kezdve a szaktárgyait – történelem, földrajz, társadalomtani ismereteket –

tanította, s természetesen osztályfőnök is volt. Az ifjúsági könyvtár öreként hozzájárult a diákok az ismeretszerzéséhez. Az önképzőkör gyűléseit rendszeresen látogatta, buzdította, segítette, útba igazította a tagokat munkájukban. A második osztályosok kötelező játékdélutánjának vezetője volt. 1929-ben nagyszüneti *testnevelési tanfolyamon* vett részt. A gimnázium életében végig alkotóan vett részt. 1921-ben az iskolai szülői értekezleten a hazafias nevelésről tartott előadást. 1924. november 1-én az „*intézet falain belül iskolai ünnepélyen áldoztunk hőseink emlékének*” – írják az évkönyvben, beszédet mondott Ágotái Ferenc. 1926. április 17-én II. Rákóczi Ferenc születésének 250. évfordulóján

Filmvetítő

pedig ünnepi beszédében a *bujdosó kuruc fejedelemről, mint a tiszta vallásosság és önfeláldozó honszeretet fenséges megtestesüléséről* szövegezt.

Több tanártársával együtt tartalmaz, új ismereteket adó, élménydús tanulmányi kirándulásokat szervezett. 1927-ben VI. osztályosokkal művészettörténeti tanulmányi kirándulást tettek Budapesten, a Szépművészeti múzeumban a Feszty Árpád körképét, a Mátyás templomot, a várat tekintették meg. 1928-ban a kirándulás célja Visegrád-Esztergom volt, a VI. és a VII. osztályosok vettek részt rajta. A fővárosból a Dunán hajóval értek el céljukhoz, Ágotái Ferenc mellett Fazekas Ágoston és Waitsch István tanárok is a csoporttal voltak. 1929. májusában Ágotái Ferenc, Bronts Miklós és Jankovits János a borsodi Bükk és vidékére kirándult *43 felsőbb osztályú tanulóval, akik sok szép tanulsággal tértek haza*.

1924-től működött Magyarországon a Magyar-Holland Kulturgazdasági R. T., mely országos hálózat volt a film, mint a nemzetek közötti megértés eszköze tudatosításában, alkalmazásában. Működését Klebelsberg Kunó kultuszminiszter 1924-ben kelt rendeletének köszönhette:

„*A Magyar Néprajzi Társaság Emberföldrajzi Szakosztályának és a Magyar-Holland Kulturgazdasági Rt.-nek kérelmére hozzájárultam ahhoz, hogy az összes állami középfokú tanintézetek /gimnáziumok, reáliskolák, leányközépiszkolák, tanító- és tanítónőképzők, felső kereskedelmi iskolák, polgári iskolák/ ifjúsága részére minden iskolai évben hat, legfeljebb nyolc kötelező film-*

Pathé filmvetítő doboza

előadás tartassék, amely előadások a film meggyőző erejével különösen földrajzi, néprajzi, és természetrajzi oktatást lesznek hivatva előmozdítani”

Ennek az RT-nek volt helyi megbízottja Ágotái Ferenc, s ilyen minőségében a kötelező oktató-filmelőadásokat szervezte a gimnáziumban, melyek *üdvös, hasznos, nevelő-oktató hatású* filmek voltak. 8-9 tananyaggal kapcsolatos oktatófilmet vetítettek évente, havonta egyet októbertől májussal bezárva. Az 1928-29-es tanévben például a következő című filmeket látták a diákok: *1. Az agyag és a kvarc ipari feldolgozása, 2. Alaska, 3. A magyar tenger és környéke, 4. A tuberkulózis, 5. Egy óceánjáró, 6. Repülés és léghajózás, 7. A növények élete, 8. Island szigete*.

Az iskolán kívüli tevékenysége is igen sokrétű volt. A jászberényi Vöröskereszt Egylet titkára, a Vadásztársulat pénztárnoka, a Rákóczi-Szövetség jászberényi fiókjának titkára, az Országos Középiszkolai Tanáregyesület, a Tanárok Özvegyeit és Árváit Segélyező Egyesület és Magyar Földrajzi Társaság tagja, a Tanárok Nemzeti Szövetségének tagja, az Országos Rákóczi Szövetség választmányi tagja volt.

Az 1921-22-es tanévben az Országos Anya- és Csecsemővédő Egyesület által rendezett kiállításon a gyermeknevelésről tartott előadást. 1928. október 6-án, a városi ünnepélyen szónokolt. Ismeretterjesztő, népművelési előadásokat tartott. Egyik népművelési előadásának címe, témája: *Attila székhelye*. Az 1927-28-as tanévben Országos Tanügyi kiállítás volt, amelyen *A fölvilágosodás kora* című kidolgozott mintaóra anyagát mutatták be.

Ágotai Ferenc számára az 1929-30-as tanév is tartalmasan telt, a tanév vége azonban nagy változást hozott. Avallás- és oktatásügyi miniszter „*Ágotai Ferenc jászberényi állami József nádor reálgymnáziumi és dr. Kemenes Antal sümegi állami reáliskolai rendes tanárokat, a szolgálat érdekében (540-11-646- 1930. sz.) kölcsönösen áthelyezte*” – olvasható a Hivatalos Közlönyben.

Sümegei Állami Kisfaludy Sándor Gimnázium

„*A kultúrkormány Sümege nagyközség közönségének kérésére elrendelte a sümegi állami reáliskolának reálgymnáziummá való fokozatos átszervezését.*” – írta a Magyarország című lap. Ágotai Ferenc reáliskolába érkezett, de 1931-től emelkedett az iskola státusza, azaz ismét reálgymnáziumban tanította szaktárgyait. Sümege is gyakran volt iskolai ünnepségek szónoka. 1935-ben Rákóczi Ferenc fejedelem emlékezetét ünnepelte az ország, halálának 200. évfordulóján. A reálgymnáziumban egy diák szavalata után Ágotai Ferenc mondta az ünnepi beszédet. Az iskolai munka mellett Sümege is aktívan dolgozott a nagyobb közösségért. A Zala megyei Újság írta 1932 novemberében: „*Telepes falu Sümege mellett. Ágotai Ferenc reálgymnáziumi tanár kezdeményezésére elhatározták Sümege határában szövetkezet alapon új falut létesítenek. Nyolcvan munkanélküli és hadirokkant jutna ezáltal földhöz és munkához. Ágotai tanár azt tervezi, hogy küldöttség útján kéri a kormány támogatását. A mozgalmat az az elgondolás hozta létre, hogy Sümege és Tapolca között 20 kilométeres szakaszon nincs falu, már pedig Sümege forgalmának megélénkülés csak akkor lehetséges, ha falvak vesznek körül.*” Sümege és Tapolca között a hosszabb út átmegy két falun, ezek lehetnek a telepes faluk?

1941-ben még Sümege, 1942–1943-ban már Szabadkán tanított, ahonnan 1944 novemberében ideiglenes szolgálatra Sümege helyezették. Ekkor már majdnem 60 éves volt. 1945-ben neki is

igazolni kellett magát politikai előéletével kapcsolatban. Ágotai (Vugrincics) Ferenc néven tett nyilatkozatot a Sümegi Igazoló Bizottság előtt. Az iratokat a Zala Megyei Levéltár őrzi. Nem találtam arra már információt, később hogyan alakult az élete.

A családjáról

Édesapja *Vugrincics Ferenc*, tanító, aki 1885-ben végleges tanító lett, 1893-tól Bókán tanított, iskolaszéki jegyző volt. Édesanyja *Krenosz Janka*, aki 1915-ben férje halála után évi 920 korona nyugdíjat kapott. A rendelkezésemre álló adatokból arra következtettem, hogy Kálmán nevű, 3 évvel fiatalabb testvére volt, aki szintén a nagybecskereki gimnáziumban tanult és érettségizett.

Felesége *Horváth Flóra*, a kornak megfelelően részt vett jótékonyági akciókban. A Pesti Hírlap 1914-ben hírelte, hogy két kisvárdai hölgy, Ágotai Ferencné és Horváth Ilus az Augusztai Gyorssegély alapba egy arany gyűrűt és egy arany keresztet adott. Három fiuk született. Mind a három fiú tanult a jászberényi gimnáziumban.

Lajos 1912-ben született Nagybecskereken. A gimnáziumban tandíjmentes, ösztöndíjas, színjeles tanuló volt. Minden év végén pénz- vagy könyvjutalmat kapott *kiváló előmenetel*ért. 1928-ban a Fecske János jutalomalapítvány díját, 1929-ben a Kalkbrenner Antal jutalomalapítvány kamatát nyerte el. VII. osztályos korában az önképzőkör aljegyzőjévé választották. VIII. osztályosként az önképzőkör titkára, az aerokör elnöke. A fizika gyakorlati foglalkozást egyedül ő fejezte be a legjobb jeggyel, egyessel. 1930-ban jelesen érettségizett, s *Gergely Adolf* jutalomalapítvány díját kapta. Az egyetem jogi karán végzett, MÁV főtanácsosként ment nyugdíjba. A II. világháborúban tartalékos karpaszományos címzetes őrmesterként szolgált.

Zoltán 1915-ben született Kisvárdán. Tandíjmentes, jó magaviseletű, jó előmenetelű tanuló volt, ezt évente díjazták pénz- vagy könyvjutalommal. Az ifjúsági könyvkötészetben nagy szorgalommal dolgozott. A II. világháborúban, 1940-ben még tartalékos karpaszományos címzetes őrmesterként, 1944-ben már zászlósként szolgált. Szovjet hadifogságba került, ahonnan 1948. július 17-én térhetett haza.

Béla szintén Kisvárdán született, valószínűleg 1918-ban, hiszen 1928-ban kezdte az első osztályt a nyolcosztályos gimnáziumban. Jó tanuló diák volt, de csak két évet járt a jászberényi főgimnáziumba, hiszen Sümege került a család.

Befejezéseként

Azt gondolom, hogy a fellelt és felhasznált dokumentumok segítségével ismét emlékezhetünk egy olyan tanárra, **Ágotai Ferenc**re, aki életének egy évtizedében részt vett Jászberény közéletében. S ez alatt az idő alatt történelem-földrajz szakos tanárként sokaknak adott a régműltről és a legújabb történelekről ismereteket, gazdagította a várost minden szempontból.

Források:

- József nádor főgimnázium évkönyvei, értesítői 1921-1930 között*
Katolikus Gimnázium Temesvár évkönyvei 1896-1904 között
Kisvárdai Állami Bessenyei gimnázium évkönyvei 1912-1918 között
http://real.mtak.hu/60457/1/EPA00011_iskolakultura_2004_04_114-120.pdf
Kriston Vizi József: Kinematográfia az iskolában
http://www.magyarpedagogia.hu/document/Szabo_MP1091.pdf
A magyaroktatásfilm története a kezdetektől 1931-ig. Szabó Sóni László Eötvös Loránd Tudományegyetem, Természettudományi Kar, Multimédiapedagógiai és Oktatástechnológiai Központ
<http://www.opkm.hu/img/muzeum/orsonyi/02/01.jpg>
*Pesti Hírlap, 1914. október (36. évf., 242-272. sz.)*1914.10.9. / 250. sz.
*Pesti Hírlap, 1918. augusztus (40. évf., 177-203. sz.)*1918.8.7. / 182. sz.
*Felsőszabolcsi Hírlap, 1919 (32. évf., 1-14. sz.)*1919. 2.2. / 5. szám
*Zalamegyei Újság, 1932. október-december (15. évf., 223-297. sz.)*1932.11. 29. / 271. sz.
*Zalamegyei Újság, 1944. október-november (27. évf. 223-252. sz.)*1944.11.3. / 248. sz.
*Honvédségi Közlöny a Magyar Királyi Honvédség számára - Személyes Ügyek, 1944 (1-43. sz.)*1944. 7. 20 / 31. sz.
A Néptanítók lapja 1868-1892. évi folyamainak repertórium (Budapest, 1893)
Néptanítók lapja 48. évf. 1915. 3.11. / 10. sz.
*Néptanítók lapja 47. évf.*1914.8.1 / 31. sz.
*Hivatalos Közlöny, 1930 (38. évf., 1-24. szám)*1930. 6-15. / 12. sz.
*Kis Újság, 1935. április (48. évf., 75-97. szám)*1935-04-16 / 87. szám
*Magyarország, 1931. augusztus (12. évf., 173-196. sz.)*1931. 8. 29. / 195. sz.

Csörgő Terézia
nyugalmazott
biológia-kémia szakos tanár

Nótás kedvű Lacháza

Nem kell külön bemutatni a legtermékenyebb és legnépszerűbb magyar nótaszerzőt, a peregi születésű Keresztes Mihályt (1911–1993), akinek neve országszerte ismert, mivel műveit napjainkban is széles körben adják elő a nótáénekesek. Összesen 44 nótát komponált, melyek dalszövegét mások írták. A legismertebb nótái: *Az én jó apámnál nincs jobb a világon* (szövegíró Dóry József) és *az Édesanyám te jó asszony* (Pásti Vilmos).

Volly István fiatalkorú képe

Volly István (1907–1992), a szintén peregi születésű zeneszerző, népdalgyűjtő és folklorista neve és munkássága még kevésbé ismeretlen a nagyközönség előtt, a néprajzi zenetudományban pedig világszerte hírneves. Tudományos munkálkodása során ő is szerzett nótákat, mégpedig nyolcat:

- *Édesapám mindig csak azt mesélte* (Dóry József)
- *Hajnali rózsá* (Jankovich Ferenc – Szabó Miklós)
- *Kiskunsági csárdás* (Dóry József)
- *Pesti utcán mikor járok azzal, akit szeretek* (Laszky Noémi)
- *Balaton közepe náddal van kerítve*
- *Esti szellő szállt a kéklő Balatonra*
- *Hogyha egyszer sok pénzem lesz, felülök egy repülőre*
- *Száz forintnak ötven a fele*

Minden jog, fenntartva.

A MINAP, HOGY HAZAMENTEM...

Sz. Szécsényi Mária verse
Keresztes Mihály zenéje.

Lassú pengétes csárdás.

A minap, hogy haza mentem, nem egészen színjózanul egy este,
Mondtam neki bocsásson meg rosszul számoltam a lépcsőt vagy lá-tam,
Becsengellem egy lakásba s kipentült egy tűzről pattant menyecske.
Mert ez a hely ahol dillok egész biztos nem is az én lakó-som.
Anyjuk! Tyű de megváltoztál, a mindenit ennek a rongy világ-nak,
Meg aztán a fogadtatás, nem is ilyen szívélyes lesz mind-lunk,
Uram Isten aztán látom egy ur is jön és kikéeri magd-nak.
Mert biz néha mi tagadós, való-sággal csatolter a lakó-sunk.

Egy népszerűsítő levelezőlap Keresztes Mihály nótájáról

Elcselt a rigó lovam paskója,
Seges az út, majd kiuskúzik alóta;
Főveretem orosházi kovácsnál:
Ej no! hiszen több is veszett Mohácsnál.

Volt nekem egy rigósvörű paripám,
Eladatta a szegedi kapitány;
Ott se valék az áldomás-ivásnál:
Ej no! hiszen több is veszett Mohácsnál.

Volt nekem egy fehér háxam, leégett;
A telekem, azt se tudom, kié lett,
Be van írva a szegedi tanácsnál:
Ej no! hiszen több is veszett Mohácsnál.

Volt svorém: esküdeig sirattam,
Az nekem a minden napi halottam;
Most is megvan az a {hunyad} {de márnál};
Ej no! hiszen több is veszett Mohácsnál.

Arany

Arany: „Egressy Samu zenéjéhez szövegül készült”

Azt azonban már kevesen tudják, hogy a legnépszerűbb magyar nóta (Száz forintnak ötven a fele) szerzői jo-

gáért Volly Istvánnak egy áldatlan és megalázó harcot kellett folytatnia éveken át.

FÜLÖPSZÁLLÁSRÓL INDULT 110 éve született D. dr. Bodonhelyi József református lelkész

A nótát 1953-ban adták közre először. A Zenemű-kiadó 1957-ben utasította vissza a szerző kérését, hogy adják ki a dalt azzal, hogy „nem kell részeskedésre biztatni a magyart”, ezért a Magyar Rádió sokáig nem is játszotta a népszerű nótát.

A Zeneműkiadó Vállalattal vívott lélekfacsaró küzdelmet követően a Szerzői Jogvédő Hivatal sem tudott véget vetni a csatározásoknak, miszerint elismerte Volly István kizárólagos szerzeményét. Csak az MTA Zenetudományi Intézete tudott pontot tenni a küzdelmekre 1984-ben. De még így is sokáig kellett várni az elismertségre.

1991. január 22-én az Asztali muzsika című rádióműsorban hangzott el először, hogy a *Száz forintnak ötven a fele* Volly István szerzeménye. Ekképpen nyert tehát a szerző kései elégtételt a több évtizedes harca után.

Még kevésbé ismeretes a pusztaszentkirályi Egressy (Galambos) Sámuel (1806–1868) földbirtokos, aki egyúttal zeneszerzéssel is foglalkozott. Két ismert nótájához Arany János írt dalszöveget 1854-ben Pusztaszentkirályon: *Sírva jön a magyar nóta világra* (Pályanyertes népdalok, Pest 1874) és *Leesett a Rigó lovam patkója*.

Ez utóbbi érdekessége, hogy Arany az utóbbinál elírta az első szót (Elesett), valamint az, hogy még ma is él a versszakok záró sora a kényszeredett beleenyugvás kifejezéseként: *több is veszett Mohácsnál*.

Arany János közreműködéséért a zeneszerző viszonzásul Vörösmarty Mihály bronz mellszobrát küldte meg a költőnek.

Sajnálatos módon Egressy nótái nem maradtak fenn. Csupán két előadásról van ismeretünk, mikor is 1861-ben a csongrádi Kaszinó javára tartott szavalati estélyen Sohlya Antal zongorán adta elő a *Leesett a Rigó lovam patkóját*, valamint a sárospataki Református tanítóképző intézet gyakorló iskolai növendékekből szervezett vegyes kara 1916. március 3-án Arany János daliból énekelte el többek között az említett nótát is.

Végezetül tegyük említést a lacházi népdalokról is, mivelhogy ezekkel is lehet nótázni:

- *Esik az eső, hajlik a vessző* (Pereg)
- *Árok is van, gödör is van, ugorni kell* (Lacháza)

Dr. Babós Lajos
helytörténeti kutató

A hittudományok doktora, a Teológiai Akadémia professzora, az Országos Református Zsinat tagja, a Dunamelléki Református Egyházkerület és a Budapest Északi Református Egyházmegye tanácsbírája, az Aberdeeni Egyetem díszdoktora.

Fülöpszállási kun gazdálkodó családból származott. Édesapja Bodonhelyi Sándor földműves nyolc kat. hold, 335 négyszögöl földcskéjén gazdálkodott. Édesanyja, akihez nagyon szoros kötődés fűzte, Gubacsi Zsuzsanna volt. Elsőszülött fiúként a családba Sándor érkezett 1906-ban.

Bodonhelyi Józsefet 1909. március 15-én, éppen 110 éve segítette a világra Bíró Imréné bába néni. Bizalmas baráti körben nem egyszer tett bizonyoságot átszellemült arccal, mennyire predesztinációs eseménynek látja, hogy születésnapja március idusa, március 15-e. Eötvös Sándor lelkész úr előtt keresztzülei, Meleg Lajos és Dutka Eszter tartották keresztvíz alá. Az Állami Elemi Népiskola alsó négy évfolyamát szülőfalujában végezte. Igazgatója Széll István volt.

Tanítói lehetnek: Nyerges Dániel, Sólyom Mária, Járányi Emília, Tömösközi László. 494 gyermek járt akkor iskolába. Ő már az új, ma is működő emeletes épületben, és a református templomban szívta magába a zoltárok levegőjét, az erőteljes kálvinista kegyességet, izzó hazaszeretetet.

A négyosztályos elemi iskola után 1920 szeptemberében felvételt nyert a Tisza István Református Kollégiumba Kecskemétre. Itt már kivételes képességei is jelentkeztek. Okos és derék diák volt, nyolc éven át jeles tanuló, ő az osztály példaképe tanulmányi eredményben és magaviseletben egyaránt. Osztályfőnöke Baracska Gyula, igazgatója dr. Garzó Béla volt. Kitüntetéssel érettségizett, öt tantárgyból jeles eredménnyel 1928. június 25-én. Kiegészítő érettségi vizsgálatot tett görög nyelv és irodalomból szintén jelesen, de már Debrecenben 1929. június 13-án. Ugyanis 1928 őszén beiratkozott a Debreceni Tisza István Tudományegyetem Hittudományi Karára. Miután

a szülők anyagi helyzete nem tette lehetővé tanulmányi költségeinek teljes biztosítását, tandíjmentesség iránti kérelmet nyújtott be, amelyhez szükség volt szegénységi bizonyítvány mellékelésére. Ezt meg is kapta Fülöpszállás főbírájának aláírásával. Eszerint „*Bodonhelyi József vagyontalannak, társadalmi állásához képest szegénynek minősítettik.*”

A debreceni egyetemen életre szóló iránymutatást kapott két híres professzorától, Révész Imrétől és Csikesz Sándortól. Rendkívül szorgalmasan tanult, minden vizsgáját jeles eredménnyel tette le. Ennek köszönhetően már egy év múlva, 1929 őszén ajánlatot kapott Erdős Károly lelkész úrtól egy kétéves amerikai tanulmányi ösztöndíjra Daytown-ba, a teológiai akadémiára. Erről levélben értesítette szüleit, s a tőlük kapott kérdésekre válaszolva a következőket írta: „*1929. október 13. Kedves jó Szüleim és Kedves Sanyi bátyám! Édesapám levelére, amennyiben tudok, a következőkben próbálok meg válaszolni. Az egyetem neve DÉTON (angolul: Daytown = Napváros). Lakás és koszt az internátusban van. Ez a hely ösztöndíjas hely. Az ösztöndíj ebből áll: ott Daytownban ingyen lakást és ellátást, a teológián díjtalan tanulást adnak két éven át... Arra a kérdésre, hogy miért Amerikába kell menni, azt felelhetem, hogy a teológiának ösztöndíjas helye egyedül csak Amerikában s ott is Daytownban van, ahova tanpályáról lehet ki az ifjú. Minden évben egy megye felváltva: egyik évben Debrecenből, másik évben Sárospatakról. Jövőre mi következünk, s ha én nem vállalkozom, akkor mást küldenek. Tehát a kimenés nem kötelező, csak jó lenne. Fájna nagyon, ha magamnak kellene határoznom, úgyhogy föltétlenül biztos választ tessenek írni. Én szívesen maradok itthon is, ha csak egy szóval azt mondják Édesapámék, hiszen előre nem tudhatom, hogy fog beválni és szívesen megyek, ha úgy akarják.*”

Három hét múlva, aggodó levelükre válaszolva, 1929. november 4-én írta: „*Drága jó Szüleim és kedves Bátyám! Teljes lelki felindulással fogadtam én is (folytatás a 12. oldalon)*”

(folytatás a 11. oldalról)

Erdős főtiszteletű úr fölhívását. Ha van valaki, aki szeret otthon lenni a szülői házban, úgy én vagyok az.

S épp ezért mikor tudomást vettem erről a nagy útról, legelső sorban is ez az akadály jutott eszembe: a hazulról való hosszú távollét. Különösen Édesanyámra gondoltam, mivel tudom, hogy milyen aggodással kíséri minden lépésemet, milyen hatással van rá a legkisebb bajunk. Sőt eszembe jutott az is, hogy még Debrecent, sőt Magyarországot is fájna itt hagyni. Mindez fájna, de ... de nekem nem lehet, nem szabad így gondolkoznom. Az Isten, aki él s akinek az ügyére felfettem az életemet, nem fogja engedni, hogy ebből az én utamból fájdalom származzék, akár családunkra, akár reám.

S éppen ez az erős hit az, amely leküzdeti velem azt a gondolatot, hogy Édesanyám egészségének veszedelmét jelentené ez az én utam. Ez a lépés határozó fontosságú lehet az életemben.

Olyan alkalom, mely soha többé nem kínálkozik újra. Ha kimegyek, a külföld sok szépsége, az amerikai egyetemek ideális rendszere talán oda segíthetnek, hogy teológiai tanár is válhatik belőlem. Itthon azonban a rengeteg óraszám mellett, mely megőrli az idegeinket, mégis csak oly kevés tudást és értéket tudok elsajátítani, hogy szerény falusi papnál nem vihetem többre.

Az egész jövődöm, s ezzel a szüleim jövődjéje és családunké kívánja, sőt parancsolja, hogy meghozzuk az elválás – igaz, hogy nagy, de mégis szent – áldozatát... mivel ettől a vállalkozástól egész jövőm függhet és semmi veszedelemmel nem jár az út, még egyszer fölteszem kérdés formájában a kérdést, bár Édesanyám leveléből tisztán látom, hogy nem akarnak kiengedni.

S valóban, ha Édesanyám úgy érzi, hogy egészségi kockázatát nélkül nem tudná elviselni a távollétemet, akkor egy szavam sincs többé. Én, mint fiuk, most engedélyt kérek és biztosan hiszem, hogy az válik javamra, amit szüleim megfontolt bölcsessége jónak ítél. Tessék fontolóra tenni még egyszer, amiket most megírtam és akkor – lehetőleg minél előbb – tessék megírni úgy, hogy engednek-e vagy nem, mert én ilyen ügyben magam nem dönthetek és szülői beleegyezési nyilatkozat is szükséges hozzá.”

Édesapja szülői féltésből fakadóan nem engedte ezt az utazást, mondván, hogy ott az a nagy víz, és belefutad a tengerbe.

1932. szeptember 25-én „jelesen képesítettnek és segédlelkészi szolgálatra alkalmazhatónak” nyilvánították a hittudományi karon. Ez volt I. lelkész-képesítő bizonyítványa. A nyári szünetben három hónapig Tiszaadonyban volt segédlelkész. Innen, a tiszaháti kis faluból a következő levelet írta szeretett szüleinek:

„Kedves jó Szüleim! Szombaton délelőtt megkaptam a csomagot. Vásárosnaményból Szalkára postakocsi hozta, onnan meg a mi kisbírónk, aki egyszerű postás is, a vállán. Ez a magyarázata, hogy a csomagban, ami csak összetörhetett összetört. A fehér szilvából lekvár lett. Más baj nem történt, ez se okozott kárt, még a tekintetes asszony különben minden dicséretet megérdemlő tortája nyomódott össze. De azért mégis volt öröm a csomag felett, és ha nem is a fél falu, de sokan megtudták, hogy csomagom jött.

Adtam a háziasszonynak, a hátsó szomszédunknak és a takarítómnak is. Küldtem át a nagytiszteletű úrhoz, aki azonban nem igen evett belőle, mert most megint igen gyöngén van... Eddig sok gondom volt a dolgozattal. Szombaton írtam a 160. oldalt, még a befejezés hiányzik, most meg már sürget az idő és következik a szóbeli vizsgára készülés. A prédikációim is gonddal járnak, bár más oldalról meg felüdülést jelentenek nekem. Most már kezdenek jobban járogatni az emberek is a templomba. Hétköznap is vannak 25–30-an, ami egy 700 lelkes gyülekezetből szép szám. Tegnap délután pedig csaknem egészen tele volt a templom.”

Mivel időközben felvételt nyert a Halle-Wittenbergi Egyetemre, 1932. november 11-től 1933. július 15-ig, tehát egy tanéven át a német egyetemen bővítette ismereteit. A nyári szünet után ismét külföldre, Skóciába vezetett útja. 1933. októbertől 1934. júniusig az aberdeeni egyetem hallgatója lett. „Mint pillangó a bábját, kinövi a híres debreceni egyetemet, s más virágok, más világok felé száll. Halle és Aberdeen következik: Schiller és Shakespeare nyelvén beszél, prédikál és előad. Immár nem diák többé, hanem figyelemfelkeltő fiatal tudós. Doktora a hittudománynak” – írták róla egy megemlékezésben. Egy év itthoni tartózkodás következett, amely idő alatt a budapesti tisztviselőtelep segédlelkészeként teljesített szolgálatot. 1935 októberében ismét az angol egyetemen, Aberdeenben találjuk 1936 júliusáig.

Itt szerezte meg a filozófiai bölcsész-doktori címet. Hittudományi doktori tudományos értekezésének címe: *A superintendensi intézmény a skót református egyházban*. Ugyanez az egyetem 1960-ban tiszteletbeli doktori méltósággal is kitüntette. Révész Imre professzor úr a következőt írta ekkor levelében neki:

„Kedves Józsi Öcsém! A dolgozatot a legnagyobb örömmel és helyesléssel olvastam el; azt a legkomolyabb tudományos munkának tartva, mely úgy a skót, mint a magyar református egyháztörténet megértését nagyban elmélyíteni hivatott. Szívemből gratulálok hozzá és őszintén büszke vagyok, Istent dicsőítve az én egyik legkedvesebb tanítványomra.”

Az angliai tanulmányok után hat hónapig Zuglóban, majd másfél évig a Budapest Kálvin téri református templomban segédlelkészként szolgált. Közben 1937. október 8-án Debrecenben középiskolai református vallás tanári vizsgálatot tett. Így két évig óraadó vallás tanár lett a debreceni és budapesti református gimnáziumban. 1938. május 15-én hazatért szülőföldjére, a Fülöpszálláshoz közeli Orgoványon lett rendes lelképásztor. Lelkészi beiktatásán dr. Ravasz László püspök mondott beszédet a református templomban. A templomból kiszorult több száz főnyi hallgatóságnak a szabadban hirdette az igét gr. Haller Gábor, hiszen Budapestről és a környező községekből nagyszámú küldöttség érkezett.

Ez az év még egy csodás eseményt is tartogatott Bodonhelyi József számára. 1938. szeptember 14-én a debreceni egyetem hittudományi kara előtt doktori szigorlatot tett summa cum laude (színötös, kiemelkedő, legjobb) fokozattal. Ez után a szaktanárok tettek javaslatot doktorrá avatására iránt, melyet a kar örömmel teljesített. Így 1938. december 15-én délelőtt 11 órakor a Debreceni Magyar Királyi Tisza István Tudományegyetem tanácsa az egyetem aulájában tartott ünnepélyes egyetemi közgyűlés keretében a református hittudomány kormányzógyűrés doktorává avatta. Vele együtt két bölcsészettudományi és két jogtudományi doktort avattak. Dr. Makkai Sándor hittudományi kari dékán így méltatta Bodonhelyi József lelképásztor munkásságát: „A 29 éves fiatal tehetség a kecskeméti református gimnáziumban végezte középiskolai tanulmányait végig kiváló eredménnyel.

Hasonlóképpen kitüntetéssel tanult a hittudományi karon, külföldi egyetemen Skóciában bölcsészdoktori oklevelet szerzett. A disszertációjában írt egyes értékes észleleteivel magát a skót egyház tudósait is megelőzte.” Horthy Miklós kormányzó úr öfőméltósága helyett képviselője, dr. Zsindely Ferenc államtitkár jelenlétében történt a kormányzógyűrés doktorná avatás; aki elmondta, hogy őt kiválóan képzett, tehetséges magyar fiatal ért ez a legmagasabb kitüntetés. De mi is az a kormányzógyűrés? Az I. világháborút követően, egészen 1944-ig, mintegy negyed századon át „sub aus picis gubernatoris” néven került sor „államfői védnökség alatt”, pontosabban az államfői funkciót betöltő kormányzó (Horthy Miklós) „pártfogásával” történő doktorná avatásra. Ennek feltételeit miniszteri rendelet szabta meg, melynek értelmében a doktorjelölt kitüntetéses doktorná avatására a kormányzó előzetes „legfelsőbb” engedélye alapján került sor. Az államtitkár elmondta: „A doktorná avatás mindenkor nagy ünnepe az egyetemnek. Olyan öröm, amelyből egyformán veheti ki részét az ifjú doktor és a tanári kar, mert a tanár tanítványa tudományos eredményében saját maga sikerét is méltán ünnepelheti. Nagyobb ünnepe alig van az egyetemnek, mint az államfő legfelsőbb támogatása mellett történő doktorná avatás ünnepe.”

1942. február 1-jén hittudományi professzora lett a Budapesti Református Teológiai Akadémiának a Gyakorlati Tanszéken. Egyik tanítványa így emlékezett rá:

„Munkássága mérföldkő tanszékünk történetében. Általa újra megelevenedett a református lelkészképzésben a puritán szellem. Bodonhelyi József egyházunk nehéz évtizedeiben is hű maradt a Bibliához, Kálvinhoz és a puritán teológiai örökséghez.

Az egyre élesedő antiklerikalizmus féltelmetes éveiben is példaadó módon képviselte Isten szolgálatának református követelményeit: az érett hitbeli döntést, a református aszkézist, a szent életre való törekvést, mindenekelőtt azonban Isten igéje feltétlen tekintélyének elismerését. Mi, tanítványai előadásai által ismertük fel, hogy nem a Biblia áll a mi kritikánk alatt, hanem nekünk kell szüntelenül a Biblia kritikája alá állni.

...Ő ébresztett rá, mennyire nem mindegy, milyen vezérszempontok szerint történnek a gyülekezetben a lelkészi, a presbiteri és egyéb szolgálatok...

Ő vezetett rá arra a felismerésre, hogy a gyülekezeti szolgálatoknak alapvető bibliai szempontjai vannak, melyek büntetlenül nem mellőzhetők. Bodonhelyi József professzori munkássága az egyház tendenciózus sorvasztása idején inspirációja volt az egyházépítésnek, a misszió és a diakónia gyakorlásának. Tőle tanultuk meg, hogy az evangélium hirdetésének egyetlen hiteles pecsétje a szeretetszolgálat.” Világszínvonalú professzori tevékenységet fejtett itt ki és Moody jelmondatát vallotta: „A jószolgálat jutalma a még több szolgálat.” Ezért vállalta magára éveken át az akadémia gazdasági felügyelőtanári, később prodékáni tisztét is. Ellátja a budapesti lelképásztorok igehirdetési munkaközösségének főtitkári feladatait; betölt különböző egyházközségi, egyházmegyei és kerületi, majd zsinati tisztségeket. Végzi az országos teológiai tanulmányi munkák egyik irányítójának szolgálatát.

1945. december 27-én házasságot kötött Varga Zsuzsannával, akinek édesanyja Erdős Mária, édesapja dr. Varga Zsigmond debreceni teológiai professzor, vallástörténész volt. Házasságukat a Jóisten kettő leánygyermekkel áldotta meg. 1946-ban Márta, 1948-ban Zsuzsanna született, akik még ma is élnek. 1961 novemberétől haláláig, 1965. októberig a Kálvin téri református templom szószékéről hirdette Isten igéjét. Így lett Nagy-Budapest, sőt, az ország prédikátora. Igehirdetéseire nagyon sokan emlékeznek a mai napig.

De milyen igehirdető is volt ő? Dr. Boross Géza professzor szerint: „Ha tartalmi vonását nézzük, akkor reális, mélyen hívő, mondhatni lelkigondozó igehirdető volt. Ha a formai sajátosságát tekintjük igehirdetéseinek, legjellemzőbb a kristálytisztá logikai építkezés. Jellemző volt prédikációira a diakóniai lendület. Ez a lendület valósággal átizzik igehirdetéseiben. Gyakorlati teológiai előadásaiban szerette idézni Lőhe intését: A liturgus legyen az áhítat égő lángja! És Ő, felejthetetlen professzorom csakugyan az volt a szószéken, az áhítat égő lángja. Amikor jómagam Lőhéről tartok előadást, mindig megállok egy percre, s elmondom tanítványaimnak, hogy én ismerhettem egy ilyen embert, Bodonhelyi Józsefet.”

1965. október 24-én, 10 napos rövid, de súlyos betegség után visszaadta lelkét teremtőjének. Földbe gyökerezett lábball torpan meg mindenki a hír halatán.

Tanakodva, tűnődve, hogy hogyan történhetett meg ez, s vajon miért? Temetésén, október 29-én Szamosközi István püspök úr hirdette az ígét ravatalánál. „Légy erős! Mintha ezt az ihletést csókolta volna a Teremtő Bodonhelyi József szép, széles homlokára, mikor kilépett a fülöpszállási családi otthon egyszerű kis kapuján, küldetésének útjára. A kecskeméti főgimnázium hittanóráinak tanulsága és kiskunsági fehér templomaink prédikációi nem hiába hívogatják Krisztushoz, kora ifjúságában találkozik már vele. Él a Krisztus erejével! Ez avatja korán komollyá: dolgozni csak teljes odaadással tud, nála életforma a költői vallomás: »dolgozni csak pontosan, szépen, ahogy a csillag megy az égen, úgy érdemes.«” A püspök úr folytatva búcsúztatóját így szól: „Legtöbbször, amikor haza indult Fülöpszállásra, bejött előtte hozzám elköszönni. Ilyenkor Rólad beszél, kedves édesanyja, s Rólad, szeretett testvére, Sándor. A híres professzor ekkor már gyermek volt csupán, és testvér. Vakációra készülő diák. Petőfi sorstársa, aki egy kiskunsági szobáskába toppan, hogy anyja ajkán csüggjön szótlánul, mint gyümölcs a fán. Az anyával, a testvérral és az ősi földdel való találkozás, ez az ánthéüszi erővétele mindig frissen adta vissza nekünk a református professzort, a modern hit tudóst: a mi Józsefünket. Most pedig mi adjuk vissza Őt az anyaföldnek: megrendítő áldozat! Árván maradt a család, de árván maradtatok Ti is, ötvennégyen budapesti teológusok. Gyászolnak az eklézsiák, és gyászol a Zsinat. Némán roskad magába ez a gyülekezet is, melyet hatalmas, élő koszorúként font Isten e koporsó köré. A megelevenítő Krisztusért szálljon szent nevére dicsőret, dicsőség, tisztesség és hálaadás.”

Dr. Boross Gézától vett idézettel fejezem be megemlékezésemet: „Egyszer a névnapján (József napkor) mint a szeminaristák szónoka azzal az igével köszöntöttem Őt:

»Azon örüljétek, hogy a Ti neveitek fel vannak írva a mennyben!« Most, amikor immár hitünk szerint bizonyára része van ebben az örömben, úgy érzem, hogy volt tanítványai nevében szabad megáldani emlékezetét Dániel igéjével: Az értelmesekek pedig fénylenek, mint az égnek fényessége; és akik sokakat az igazságra visznek, miként a csillagok fénylenek örökkön örökké.”

Varga Istvánné Fajsi Mária
magyar-történelem szakos tanár

A Jászkunság kutatása konferencia Kunszentmárton, 2019. november 6–7.

Az idén éppen 80 éve annak, hogy a Jászkunság történetével, régészetével és néprajzával foglalkozó tudósok, élükön Györfy Istvánnal, megrendezték az első Jászkun Kongresszust, 1939-ben. A kongresszus célja az volt, hogy összegezzék mindazt, amit a tudomány addig elért, és kijelöljék a további kutatások irányát. Györfy István halála és a háború, aztán meg a politikai helyzet nem feltétlenül az autonómiában élt jászok és kunok önállóságát hirdető kutatásokat támogatta, így megakadt a konferenciák sora. Míg nem 1985-ben Kiskunfélegyházán a Fazekas István vezette múzeum kezdeményezésére újra megrendezték a Jászkunság kutatása konferenciát, ahol a tudományterületek legkiválóbbjai adtak elő. Egyben elhatározták a kutatók, hogy 3 évenként számot adnak a legújabb eredményekről, s ez a folyamat azóta is tart. Mindnyájunk öröme persze, mert a konferenciák kötetei megjelennek mindig, olyan adatbázist képezve a Jászkunság kutatásának, mely mindig korrekt forrása marad a történettudomány, néprajz és régészet szakíróinak. Egyed Ákos professzor úr Jászkunság Műhelynek nevezte a történelmi Hármas Kerület történetével, néprajzával, nyelvészetével és régészetével foglalkozó kutatókból álló csapatot. E műhelymunka töretlenül folyik, újabb és újabb eredményeket mutatnak fel az immár új generációs kutatók is. A legutóbbi konferencia az idén 300 éve újratelepült Kunszentmártonban volt. Wenner-Várkonyi Attila polgármesteri köszöntője után Latorcai Csaba államtitkár nyitotta meg a konferenciát. A jászkun főkapitány, Györfi Sándor Kossuth-díjas szobrászművész a konferenciát üdvözlő beszédét Illéssy Ádám emeritus nagykun kapitány tolmácsolta, majd kezdetét vette az előadások sora.

Az I. szekció, a 17. századi migrációról és annak következményeiről szólt. A jászkunsági migráció adatainak értelmezéséhez jász és kaukázusi régészeti és néprajzi párhuzamokat mutatott be Szabó Géza. Előadása az összehasonlító vizsgálatokhoz, mint a kutatás egyik lehetséges jövőbeli útjához mutatott jó irányt. A pár éve indult oszét kutatások mind a régészet, mind a néprajz terén

kiváló lehetőséget adnak a jelenségek értelmezéséhez, a jász történet megértéséhez. Bánkiné Molnár Erzsébet a tömeges migráció Félegyháza népi kultúrájára és az identitásra gyakorolt hatását vizsgálta 1743–2019 közötti időintervallumban. Kürti László a jász kirajzás és a felső-kiskunsági puszták kérdéséhez hozott adalékokat. Nagy Janka Teodóra a jogi néprajz oldaláról közelített a 17–18. századi migrációtörténethez, a jászkunsági típusú különélő nagycsalád jellemzőinek bemutatásával.

*Wenner-Várkonyi Attila polgármester
köszönti a konferencia résztvevőit
Fotó: Vass-Bathó Beatrix*

A konferencia több helyszínen folyt, a Kunszentmárton történetével foglalkozó szekció előadásaiban Farkas Kristóf Vince egy 19. századi kunszentmártoni elszármazott értelmiség sorsát mutatta be. Szarka József Gyalu és Istvánháza középkori átkelőhelyeinek bemutatásával vázolta a korabeli utak helyzetét. Szikszai Mihály Kunszentmárton és a Tiszazug közlekedési csomópontjáról szólt. Hegedűs Krisztián a 18. századi kunszentmártoni serfőző mestereket idézte meg. Tóth Albert a Tisza szabályozását követő ökológiai változásokról szólt. Janes Zoltán Kunszentmárton kegyurasága a 18–19. században címmel tartott előadást. Szabó Sándor Soós László hadifogoly naplóját ismertette, míg Molnár Vilmos az 1919-es bizonytalan időkről, a Tanácsköztársaság kunszenti áthallásáról szólt.

A III. szekcióban a Jászkunság történeti kérdéseiről szóltak az előadások Gulyás András a jászok magyarországi beköltözésének problémáját ecsetelte. Törőcsik István a Jászság kialakulásának legfontosabb kérdéseiről szólt. Bíró Gyöngyvér és Katona-Kiss Attila a

kunok eddig egyetlen rovásírásos emlékéiről, a karcag-orgondaszentmiklósi csatvég olvasatáról és a rovásos csatok, mint tárgytipusok elterjedéséről adott igazán érdekfeszítő információkat. Pálóczi Horváth András a Nagy-kunság 15–16. századi demográfiai adatairól szólt. Selmeczi László a reformáció jászkunsági elterjedéséről tartott előadást, melyben Jászkisér történetére vonatkozóan hozott eddig ismeretlen adatokat. Mihalik Béla Vilmos a jászkunsági plébániahálózat újjászervezéséről beszélt. Katona-Kiss Attila újabb kunsági témát vett nagytitka alá: a Kara Buga és a Karabuka kunhalomneveket. Bagi Gábor az 1710-es évek jászkunsági újratelepüléséhez hozott adatokat.

A IV. szekcióban történeti és demográfiai kérdéseket boncolgattak az előadók. Benke Zoltán a kunszentmártoni népesedési viszonyokról szólt. Farkas Imre a Kunszentmártont benépesítő őseiről tartott személyen hangvételű előadást. Turcsányi Péter a kunszentmártoni migráció hatását vizsgálta négy család anyakönyvi adataiból. Adat-gazdag, érdekes részletekbe vezette be a hallgatóságot.

A konferencia V. szekciója a Jászkunság néprajzáról szóló előadásokat sorolta. Bathó Edit a Jászságból kirajzott jász települések 18–19. századi viseletéről szólt. Barna Gábor a kunszentmártoni és mesterszállási folklorgyűjtéseket mutatta be, míg Terék József a megyében zajló egyenetlen eloszlású népzenei gyűjtésekről szólt. Az utolsó előadás különösen érdekes volt a népművészettel foglalkozók számára. Ország László a híres kunszentmártoni fazekas, a szecesszió bűvöletében élő Bozsik Kálmán kerámiáinak motívumaiból komponált hímzsmintákat, amivel a közönség elismeréseit kivívta. Jól mutatta a motívumok, a díszítőművészeti elemek vándorlásának módjait. Szép dolgok születtek a keze nyomán. A konferencia szüneteiben a folyosón elhelyezett tablók Barna Gábornak, a 300 éves Kunszentmárton történeti mozaikjaiból szerkesztett poszter-kiállítását olvasgathattuk. A tartalmas konferencia előadásait kötetbe szerkesztve olvashatjuk már a jövő évben.

Dr. Bartha Júlia néprajzkutató

Dr. Barna Gábor, a konferencia főszervezője

Fotó: Vass-Bathó Beatrix

Hortiné dr. Bathó Edit és dr. Puzstai Gabriella megkoszorúzzák a település alapítóinak emlékművét

Fotó: Vass-Bathó Beatrix

Csoportkép a katolikus templom előtt

Fotó: Vass-Bathó Beatrix

VERSELŐ JÁSZOK ÉS KUNOK

JÁSZOK

Jász emberek igen büszkék, jellemükben ez egy mérték, összetartók, mint egy család, segítik is mindig egymást, nyakasak is, mondják róluk, híres volt a kapitányuk, lóra termett mint egy huszár, díszes ruha mindnek kijár, konokoknak bélyegezték, igazukat mindig védték, dolgosak és szorgalmasak, a munkában nem fáradnak, családjukat úgy szeretik, minden bajtól óvják, védik, büszkén vallják, hogy ők Jászok, ezt őrzik a hagyományok.

Ézsiás László (Budapest)

Jászsági színjátszók sikere Adácson

A ZÉTA Kulturális Egyesület november 22-23-án rendezte meg Adácson XXIII. Országos Falusi Színjátszó Találkozót, amelyen tíz színjátszó csoport mutatkozott be.

A Jászságot ez alkalommal a jászfényszarui Fortuna Együttes és a Jászsági Hagyományörző Egylet képviselte.

A Fortuna Együttes Svajda György A rátóti legényanya című darabját vitte színre Kovács Tímea rendezésében. A Jászsági Hagyományörző Egylet pedig a *Hogyé adja gazduram? Életképek a jászapáti vásárból* című népi színjátékát mutatta be. A darabot írta és rendezte Bathó Edit. A lelkes és hálás közönség mindkét előadást hatalmas vastappsal jutalmazta.

A produciókat szakmai zsűri is véleményezte, amelynek tagja volt: Kiss László, az MSZ-JSZ Tanácsadó Testületének elnöke, Tóth Zsuzsanna színházpedagógus, Jancsó Sarolta rendező.

A Fortuna Együttes arany, a Jászsági Hagyományörző Egylet pedig bronz minősítést kapott a bemutatott darabjára.

Iris

A Jászsági Hagyományőrző Egylet új műsora

A Jászsági Hagyományőrző Egylet 2019. október 27-én Jászberényben, a Lehel Filmszínházban nagy sikerrel mutatta be új műsorát *Hogy-é adja gazduram? Életképek a jászapáti vásárból* címmel.

A darab 1875-ben játszódik, egy évvel a Jászkun Hármaskerület megszűntetése előtt, és a régi apáti vásárok hangulatát eleveníti fel. Az évente négy alkalommal megrendezésre kerülő állat- és kirakodó vásár a helyi társadalom fontos eseménye volt, amelyen nemcsak a családok részére szükséges állatokat és termékeket tudták megvásárolni, de a társasélet egyik jeles alkalmát is jelentette. A darabot és írta és rendezte Hortiné dr. Bathó Edit.

Iris

A kisbíró szerepében Papp István
Fotó: Heringné Berényi Krisztina

A gatyamadzagáros (Bathó Edit) és vevői
– Nagy Sándorné és Suba Bea

Fotó: Heringné Berényi Krisztina

A csizmaáros (Kalup Gyula) és vevői
– Palócz Erzsébet, Hering Soma és Mezei Balázs

Fotó: Heringné Berényi Krisztina

A libaáros asszony szerepében
Pesti Lászlóné
Fotó: Heringné Berényi Krisztina

A selymáros asszony és vevője
– Végvári Vilmosné és Körei Nagy Katalin

Fotó: Heringné Berényi Krisztina

*A gazda és felesége
- Zentai Zoltán és Zentai Zoltánné
Fotó: Heringné Berényi Krisztina*

*Képmutogatók
- Kormos László és Pócz István
Fotó: Heringné Berényi Krisztina*

Fotó: Heringné Berényi Krisztina

*Két gazda - Sós Zsolt és Mezei Balázs
Fotó: Heringné Berényi Krisztina*

*A hajdú (Körei Nagy József)
kihirdeti a lótolvaj büntetését*

Fotó: Baráth Károly

*A cserépáros asszony (Menczel Lászlóné)
és vevője (Palócz Erzsébet)
Fotó: Baráth Károly*

Tánc az ivóban

Fotó: Gémesi Balázs

Megújult a legrégebbi Szent Vendel szobor Jászboldogházán

Boldogháza gazdag legelői, kiváló termőföldje jó megélhetést biztosított a 18–19. század során Jászberényből kiköltöző és itt letelepedő lakosok számára. A kiépülő tanyavilágban fontos szerepe volt az állattartásnak, elsősorban a juhtenyésztés és a minőségi szarvasmarha-tenyésztés honosodott meg, ami a későbbiek során is jellemezte a falut. Ennek tulajdonítható, hogy jelentős kultusza alakult ki az állatok és pásztorok védőszentjének, Szent Vendelnek, és fontos jelképévé vált a községnek. Jászboldogháza a Jászság egyetlen olyan települése, ahol három Szent Vendel szobor található, ezért Szent Vendel falujának is nevezik.

Boldogházán az első Szent Vendel szobrot 1905-ben állították a jakabi határban, majd 1935-ben egyszerre két Vendel szobrot is avattak: a tápiói és a csíkos-kutyinai határrészen. Sok év elteltével, 2019 októberében ismét szoboravatásra gyülekeztek a boldogházaiak. Közadakozásból, jelentős összefogással megújult a község legrégebbi Szent Vendel szobra a jakabi határban.

Az 1900-as évek elején a jakabi határrész Jászberényhez tartozott, a város második kerülete volt. A tanyavilág lakói elsősorban állattartással foglalkoztak, és a század elején már működött a Szent Vendel Társulat, a juhot tartó gazdák vallási, gazdasági szervezete. A társulat 1904-ben elhatározta, hogy szobrot állítanak az állatok és állattartók patrónusának, és mintaként a Jászberényben 1866-ban felállított Vendel szobrot választották. A közadakozásból emelt Szent Vendel szobrot idős Bauer Károly szomolyai kőfaragó mester készítette el, aki ebben az időben Boldogházán egy kőkeresztet is megformált az alsóboldogházi iskola mellett. Az 1905. június 1-jén felállított Szent Vendel szobor különleges népies megformálásával sajátos stílust képvisel a jászsági Vendel szobrok között. A magas talapzaton álló festett szobor a jászsági pásztorok jellegzetes öltözetében: csizmában, ránccos bő gatyában, fehér ingben, fekete dolmányban, nyakravalóval, subában, kalapban, vállán tarisznyával és kulccsal jeleníti meg Szent Vendelt. Középen pásztorbotot tart, lábánál egyik oldalon bárány, másikon borjú fekszik. A szoborról szóló leírások kiemelik a subagallér művészi kidolgozását.

Boldogházának ezen a határrészen nem volt más vallási emlék, kereszt vagy kápolna, így a Szent Vendel szobor nagyon sokat jelentett a vallásos érzelmű tanyai lakosok számára. Talapzatánál mindig volt virág, s az előtte elmenők kalapot emeltek, keresztet vetettek tiszteletére. Kis lámpájának fénye esténként messzire világított, tájékozási pontot jelentett a környékeliek és az úton járók számára.

A szobrot 1946-ban felújították, és a későbbiek során is történtek rajta javítások, festések a jóakarató helyiek részéről. A tanyavilág megszűntével azonban magára maradt a szobor, s ez is hozzájárult ahhoz, hogy állapota folyamatosan romlott. Idővel eltűnt a körülötte lévő vasból készült kerítés, és a környezet is egyre elvadultabbá vált. A fákkal, bokrokkal sűrűn benőtt gondozatlan területet gyakran használták szemét lerakóhelynek. Az egykori jakabi lakosok számára különösen fájdalmas

A Szent Vendel szobor az 1970-es években. Fotó Fózer Vendel

volt a szívüknek kedves szobor pusztulása. Ezért nagy öröm és lelkesedés fogadta a Jászboldogházai Baráti Társaságának döntését, mellyel elhatározták a jakabi Szent Vendel szobor felújítását. A szervezési teendőket Veliczkyne Koncsik Ilona a BOLDOGBT elnöke vállalta, amit háromfős bizottság – Bajor Imre, Kispálné Baranyi Aranka és Besenyi Vendel – segített.

A munkálatok elvégzésére Hortiné dr. Bathó Edit ajánlása nyomán kitűnő szakembert sikerült megnyerni Egri Hunor okleveles kőszobrász-restaurátor művész személyében, aki minden tekintetben törekedett a szobor eredeti állapotának visszaállítására. 2019 júniusában kezdődtek a felújítási munkálatok, melyet a lakosok részéről nagy figyelem és érdeklődés kísért. Ezúttal is megtapasztalható volt az a tiszteletre méltó összefogás, ami a boldogházaiakat mindig jellemezte. Az első komoly feladat a szobor körüli terület megtisztítása volt, ahol faluszéplők, cserkészek,

Szoborszentelés. Fotó Papp Izabella

egyházi képviselők és civil szervezetek tagjai együtt tevékenykedtek. Adományokból, önzetlen munkával elkészült az eredetit mintázó fakerítés beton tartóoszlopokkal, az önkormányzat pedig a szobor melletti bekötőút javítását végezte el. Az egyének és közösségek számtalan módját találták meg a segítségnek, miközben a lakosokhoz eljuttatott felhívás nyomán összegyűlt a felújítás költsége.

A felújítás rövid idő alatt megtörtént, és szeptember 27-én ismét régi szépségében állt a szobor a jakabi határrészen, így az idei Vendel nap előtti verőfényes őszi napon sor kerülhetett a felszentelésére. 2019. október 19-én újra benépesült a régóta pusztasággá

vált jakabi határ. Ünneplőbe öltözött emberek sokasága érkezett a számukra olyan kedves tájra, a szülőföldre. Többen eljöttek az ország távoli részéből is, és örömmel, megatottsággal tekintettek a megújult Szent Vendel szoborra – gyermekkoruk, fiatalságuk fontos emlékére.

Az ünnepséget követően a hangulatos közös ebéd során folytatódott az emlékek felidézése, ahol újra egymásra találtak a régi szomszédok, ismerősök, és késő délután egy szép nap emlékét vihették magukkal. Elhatározták, hogy minden évben találkozni fognak, s így a csíkosi és tápiói határrész jól szerve-

Társaságok működéséről – miután nem hivatalos egyesületként tevékenykedtek – ma már alig található eredeti irat. Ezért is különösen értékes a jakabi szobor felállításáról szóló forrásanyag, amely az egyik lelkes helyi hagyományörző, *Kövér Attila* családi iratai között található. A kiadványban helyet kapott az első kérelem a szobor felállításáról, az 1905-ben a mesterrel kötött szerződés szövege, a szobor költségeinek részletezése és más dokumentumok. Így a jakabi Vendel Társaság 1924-ben készült alapszabálya, amely a Szolnoki Damjanich János Múzeumban található, és másolatát *dr. Gecse Annabella* néprajzkutató bocsátotta rendelkezésünkre.

Az igényesen felújított szobor az egykori tanyavilág helyén őrzi a régi lakosok és a nagyhírű állattartás emlékét. Régi szokás volt, hogy a Vendel szobroknak keresztapát választottak. A jakabi Szent Vendel szobor első keresztapja *Barát István* volt, jelenleg *Fózer Balázs* tölti be ezt a tisztséget. A hagyományörzés szép gesztusaként a helyi cserkészcsapat néhány éve Szent Vendel nevét vette fel. Vendel napkor a szentmise után a hívekkel meglátogatják a Vendel szobrokat, a pap megszenteli a szobrot, majd közös imával, tiszteletadással emlékeznek az állatok és állattartók védőszentjére, egyben a szobrot állító elődökre. A régi Vendel

A felújított szobor

Fotó Bugyi László

A Himnusz eléneklése után *Veliczkyné Koncsik Ilona* köszöntötte a jelenlévőket, majd *Soós Tamás* plébános úr megszentelte a szobrot. Az ünnepi megemlékezést *Bóta Mizsei Ilona*, a szobor felállításához egykor a földterületet biztosító *Bóta Mizsei János* dédunokája tartotta, majd *Bajor Imre* szólt a jelenlévőkhöz. Meghatóan kedves vers hangzott el arról, mit jelent a régi tanya azok számára, akik valaha ott születtek, ott éltek. Közben sokan a környező tájat, a kis facsoportokat figyelve próbálták azonosítani egykori tanyájuk, szülőházuk helyét, s a ragyogó őszi napsütésben sokak szemében megcsillant néhány könnycsepp is.

A megújult szobornál koszorút helyezett el *Szűcs Lajos* polgármester az önkormányzat nevében, *Fózer Balázs* és felesége *Verseghy Ilona* a jakabi tanya lakói részéről, *Kispálné Baranyi Aranka* és *Bajor Imre* a BOLDOGBT Egyesület nevében. A Szent Vendel nevét viselő cserkészcsapat koszorúval, mécses gyújtásával emlékezett névadójára. A népes közönség ezután a határból a templomba érkezve szentmisén vett részt, majd megkoszorúzták a tápiói határból 2006-ban behozott, és a község központjában felállított Szent Vendel szobrot.

zett társaságai után egy új közösség jött létre: *a jakabiak társasága*, amely gondot visel majd a megújult szoborra is.

A munkálatokkal egy időben egy kiadvány készült színes fotókkal, ami

A Szent Vendel cserkészcsapat a zászlóval

Fotó Kispálné Baranyi Aranka

összefoglalja a községben lévő három Szent Vendel szobor rövid történetét. (Papp Izabella: *Szent Vendel faluja*. Jászboldogháza, 2019. Kiadó: BOLDOGBT Egyesület). A Vendel szobrok állításáról, illetve a Vendel

hagyományok ma is nagyon fontosak, melyek némileg megújulva, bizonyos tekintetben megváltozva élnek tovább, és gazdagítják a helyi közösségek és Szent Vendel falujának életét, mindennapjait. *Papp Izabella ny. levéltáros*

Búcsúzás Máté György szobrászművésztől

(Budapest, 1946. február 5. –
Brighton, 2019. szeptember 23.)

Vannak szívbe markoló hírek, melyeket nem könnyű elhinni, megérteni, felfogni se. Máté György szobrászművész, a Jászberényi főiskola tanára hirtelen távozott el közülünk. Elhinni sem akartuk, hiszen újabb szobrot készített nemrég. Amikor Szent István portré-szobrát a helyére állították a Szent István Egyetem Gyakorló Általános Iskolájának udvarán, csak búcsút intett. Az avatáson már nem volt ott, mert jelentős családi ünnepségre készültek. Az ötvenedik házassági évforduló nem kis esemény egyetlen családban sem. A Máté házaspár elutazott az Angliában élő lányukhoz, hogy együtt töltsék e szép ünnepet. És ott elment egy másik világba....

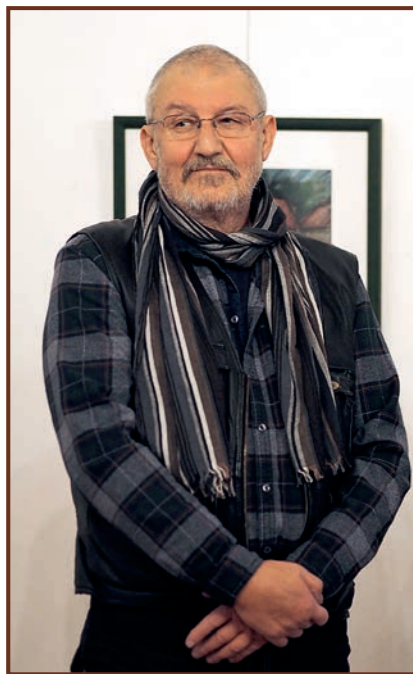
Vannak dolgok égen, s földön, melyek nem ok nélkül történnek. Ezek közé tartozik az is, hogy a budapesti Máté György Jászberénybe került, hogy itt, a Tanítóképző Főiskolán kezdje oktatói és művészi munkásságát. Valójában pilótának, vitorlázó repülőnek készült, de ilyen képzésre – többszöri próbálkozás ellenére – sem jutott be. A Képzőművészeti Főiskolára viszont felvették 1968-ban, és 1972-ben sikerrel diplomázott. Már korábban megnősült, egy kislány is érkezett a családba. Jászberényben, a főiskolán pedagógus feleségével együtt állást és lakást is kaptak, hát így kerültek ide.

Máté György a Tanítóképző Főiskolán művészettörténetet tanított, de az idő múlásával a szobrászat is egyre inkább előtérbe került. Amikor olyan otthonuk lett, ahol műtermet is ki tudott alakítani, egészen más világ köszöntött rá. Hiszen tanult szakmáját, a portré-szobrászatot is művelhette. Az itt élő művészekkel – az idősebbekkel és a fiatalokkal – is jó kapcsolatot ápolt, így az Alkotás Művészeti Egyesület tagjaival 1994-ben ő is részt vett egy közös kiállításukon.

Saját kedvtelésből is készített szobrokat, elvont gondolatok megfogalmazására törekedett. Ezek főként fából készültek, színesre megfestve. Műterme többet is őriz ezekből. Leggyakrabban kisplasztikákat, portré-szobrokat, domborműveket készített, sokat megrendelésre. A politikai töltetű kéréseket sikerrel tudta távol tartani. Aztán eljött az a korszak is, amikor változott a világ, mert „civil” megrendelések érkeztek. Ezen munkáinak legtöbbször Jászberényben található. Naponta elmegyünk mellettük, előttük, s nem is gondoljuk, hogy ő készítette a főtéri park békás szökőkútjának békáit.

Emléktáblákból sok van, és nem akármi-lyenek. A fontos adatok mellett portrék is megjelennek ezeken, hogy tudjuk, ki az a tiszteletre méltó ember, akire a mai Jászberényiek is büszkék lehetnek. Klapka György, Hamza Dezső Ákos, Sipos Orbán, Sáros András, Vuics István és mások emléktábláit a városközpont különböző részében, épületek falán találjuk. A városi bíróság falát díszítő, monumentális, Jászberény 1849-es történelmi emléket őrző különleges alkotása pedig egyedülálló.

A város vezetése készített 2010-ben II. Rákóczi Ferenc emlékére egy portré domborművet, hogy így tisztelegjünk a történelem nagy alakja előtt, aki a szabadságharc idején itt is tartózkodott több

héten át. Ehhez Máté György hosszas és alapos történelmi tanulmányt is folytatott, mert számára mindig fontos volt a hitelesség megjelenítése – mondta egy 2010-ben adott interjújában.

Jászberény történelmének jelentős alakja volt gr. Apponyi Albert a 19-20. század fordulóján. Róla Máté György két munkáját is őrizzük. Az egyik portré-szobor a berényi tanítóképző főiskolán kapott helyet, a másik, egy mellszobor, a városközponti Apponyi tér díszé. A Jászberényi katolikus hívek számára jelentős személyiség volt Farkas Mátyás apátplébános, így őróla is készített portré-szobrot.

Nemcsak Jászberény őrzi munkáit. Jászjákóhalma 1956-os emlékmű készítésére kérte fel. Tápíószelén található az 1992-ben készített, a település számára

meghatározó Blaskovich-testvérek emléket őrző portré-domborműve. Gyöngyösön, Szolnokon és Szentendrén is találhatunk egy-egy Máté alkotást, de Vechtában, Gödöllőn, Budapesten, Hódmezővásárhelyen és Jászapátin is.

Ha most áttekintjük ezeket a portré-szobrokat, domborműveket, emlékhelyeket, felfedezhetjük a hiteles ábrázolás fontosságát. Máté György minden alkotása tervezetten készült, a hitelesség elérése miatt kutatott, tanulmányrajzokat is készített. Minden apró részletet átgondolt és alaposan kidolgozott. Egységbe komponálta a több részből összeállított kompozíciót. Harmóniát teremtett a készülő alkotás minden apró részével, így téve teljessé és hitelessé azokat.

A kisplasztika kategóriába illik az éremkészítés. Egy összefoglalóban olvasható, hogy Máté György ilyen száznál is többet készített. Műveit megtalálhatjuk a Magyar Nemzeti Galériában és az Orvos-történeti Múzeumban is.

MÁS – KÉ(P)P címmel 2015-ben, a Jász Múzeumban volt Máté György alkotásainak exkluzív bemutatója, mintegy életmű-kiállítása. Itt azokat az absztrakt-szürrealis műveit, egy gondolat sajátos megfogalmazásait is a közönség elé tárta. „Ezek egy része nem megrendelésre készültek, hanem a művész saját gondolatait, érzéseit, belső világának megtestesüléseit mutatják. E szobrok, fa és bronz alkotások a harcot, a férfi hegemoniát, az erőszakot öltik formába, a maskulin szimbolika jellemzi őket – jelent meg erről a kiállításáról a korabeli tudósításban. „Máté György sokrétű munkásságának bemutatása is maga egy alkotás. Rendkívül elegáns, formájában, elrendezésében és színeiben is megtervezett installáció készült, ami kiemeli munkáinak érdekességeit, értékeit” – olvasható a folytatásban.

Jászberényben az egykori Jászkiért Fogadó épületének egy részét, az udvari nagytermet hosszú ideig kiállító-teremként használhattuk. 2016-ban itt volt egy nagyszabású kiállítás, melyen két pályatárs – a Jászberényi Tanítóképző két tanára – Telek Béla és Máté György munkáit együtt láthattuk. Ekkor is tapasztaltuk a pontosan eltervezett bemutatást, magának a kiállításnak a gondos megalkotását is. Egyetlen egyszer sem gondoltunk arra, hogy ez volt az utolsó alkalom a találkozásra, az alkotások megismerésére. Búcsúzásra pedig egyáltalán nem gondoltunk, hiszen a művészet örök. Csak az élet nem...

Kiss Erika újságíró

Az újszászi Népi Díszítőművészeti Szakkör ünnepelt

Az Újszász Városi Művelődési Ház által működtetett Népi Díszítőművészeti Szakkör nevének megfelelően a népi díszítőművészettel foglalkozik. Célunk a hímzésekben az eredeti népi motívumok megőrzése, megörökítése, továbbadása. Alkotásainkban elsősorban a jászági szücs- mintákat, de más tájegységek hagyományos motívumait is feldolgozzuk. Számos országos és megyei kiállításon vettünk részt, ahol munkáink elismerésben és díjazásban részesültek.

Több éve egyik fő tevékenységünk, a kézműves bemutatók (szövés, gyöngyfüzés, körmöcskészás, csipkeverés) tartása helyi és vidéki rendezvényeken, de aktív résztvevői vagyunk a különböző hagyományörző rendezvényeknek is.

2019 szeptemberében Újszász Város Önkormányzatától a város kultúrájáért végzett kimagasló tevékenységünk elismeréseként Újszász Város Kulturális Díjában részesültünk.

Októberben ünnepelte szakkörünk megalakulásának 35. évfordulóját. Erre az alkalomra egy nagyszabású „Népművészeti kincsek Újszászon” kiállítással készültünk, ahol a jelenlegi és egykori tagok munkái voltak láthatók. A megjelenteket Dobozi Róbert Újszász város polgármestere köszöntötte, majd a jászok képviselőjében Kocsán László kért szót. Ezt követően helyi fellépők rövid kis műsorcsokrot nyújtottak át az érdeklődőknek. A műsor után Kenyeres Sándorné a Jász-Nagykun-Szolnok megyei Népművészeti Egyesület elnökének megnyitója következett, aki beszédében felelevenítette a szakkör harmincöt éves múltját, külön kiemelve Szabó Pál Antalné szakkörvezető és a szakkör tagjainak úttörő tevékenységét a jász szücs-hímzés elterjesztésében, hivatalosan is elismertté válásában.

A megnyitót követően Dobozi Róbert polgármester egy-egy csokor virággal és emléklappal köszönte meg a kiállítók munkáját. A két alapító tagnak, Gara Istvánnak és Szabó Pál Antalnénak tárgyjutalommal is kedveskedett.

Az ünnepség zárásaként a szakkör nevében megköszöntük Szabó Pál Antalnénak, hogy magas szintű szakmai tudásával segítette, irányította a csoport munkáját. Az elért eredményeket neki köszönhetjük.

Köszönetet mondunk még Újszász Város Önkormányzatának, hogy minden évben anyagi támogatást nyújt a szakkör sikeres működéséhez.

Veres Józsefné szakkörvezető

Szabó Pál Antalné népi iparművész, Dobozi Róbert polgármester, Veres Józsefné szakkörvezető
Fotó: Juhász András Nándorné

Az Újszászi Népi Díszítőművészeti Szakkör tagjai
Fotó: Juhász András Nándorné

Az ünnepség résztvevői
Fotó: Juhász András Nándorné

Átadták a Kormosparti Iskola emlékhelyét

Az 1970-es évek közepéig a Jászság településeit, így Jászberényt is hatalmas tanyavilág vette körül. Az 1940-es években a Jászságban 7 tanyai járást és 22 tanya-pusztát tartottak számon, ahol 2595 tanyában 10429 lakos élt. Ebből Meggyespelén, Réten és Szentimrén 284 tanya feküdt, és bennük 1436 lakos élt. A legtöbb gazdának volt háza Jászberényben is, ahol általában az idős dédszülők laktak, a tanyán pedig a munkaképes gazda élt és gazdálkodott a családjával együtt.

Az egykori Kormosparti Iskola

A tanyai gyermekek iskoláztatása nem volt mindenhol megoldott, hiszen még a 20. század elején sem volt minden tanyarésznek saját iskolája. A 19-20. század fordulóján a Jászságban csak 5 elemi népiskola állt, mégpedig Jászboldogházán, Alsóboldogházán, Hajtán, Négyszálláson és Portelken. Így a gyerekeknek bizony sokszor nagy távolságokat kellett megtenni gyalog, hóban, fagyban, hogy a több kilométerre fekvő iskolába elérjenek.

A szentimrei gazdák gyermekei is a 20. század elejéig a portelki iskolába jártak, ahol már az 1870-ben megnyitották az első népiskolát egy kis falusi formájú házban.

A 20. század elején egyre sürgetőbbé vált újabb tanyai iskolák megépítése. Így 1906 és 1908 között Jászberény városa – jelentős állami támogatással – 8 tanyaközpontban épített iskolát: Borsóhalmán, Csíkosban, Meggyespelén, Peresen, Réten, **Szentimrén**, Tötevényen és Újerdőn. Ezek ún. típusos iskolák voltak, egy vagy két tanteremmel, igazgatói lakással, gazdasági épülettel.

Az 1920-as években ezen iskolák mintájára épültek az ún. Klebelsberg Kunó-féle iskolák is.

Ilyen típusos iskola volt a szentimrei, vagy közismertebb nevén a kormosparti iskola is. A hivatalos iratokban először Szentimrei Iskolaként szerepel, de később mind gyakrabban olvashatjuk a Kormosparti megnevezést is. A tanyaterület elnevezése Szentimre, az iskola viszont egy magaslaton állt, amit a köznyelv Kormospartnak nevez. A Kormosparti Iskolában 1970.

batfalvi Béla, Szőke Erzsébet, Telek Béla, Telek Béláné Mizsei Éva.

S az itt végzett diákok mindegyike megállta a helyét az életben, többen felső iskolát is végeztek.

Az 1970-es évek elején a többi tanyai iskolához hasonlóan a Kormosparti Iskolát is bezárták. Később még az épületet is lebontották, s az iskola helyét ma már csak az egykori diákok tudják megmutatni. Az akácérdő és magas aljnövényzet szorításában ott szunnyad a mintegy 65 éven át működő tanyai iskola emlékezte.

Az iskola egykori diákjai már régóta tervezték, hogy szeretett iskolájuknak emléktáblát állítanak. Zentai Zoltánné Bujdosó Margit és Csík Istvánné Bujdosó Ágnes kintartó szervezésének köszönhetően szándékukat ebben az évben végre siker koronázta. Megnyerték az ügynek Balog Donát önkormányzati képviselőt, és Jászberény város Önkormányzata anyagi támogatásával elkészült az emlékhely. A Jászboldogházára vezető Imrédy út bal oldalán, az egykori Kormosparti Iskolával átellenben álló ún. Bujdosó-keresztnél helyezték el egy hatalmas követ, amelynek elején márványtáblán örökítették meg a Kormosparti Iskola létezését. Az emlékhely ünnepélyes felavatására és átadására október 23-án 13 órakor került sor. Az egykori diákokat, tanítókat Zentai Vivien színi növendék dalban és szóban köszöntötte, majd Balog Donát önkormányzati képviselő fejezte ki örömét az emlékhely megvalósításáért, köszönetet mondott a kezdeményezőknek és a szervezőknek. Ezt követően Hortiné Dr. Bathó Edit, a Jász Múzeum

június 20-ig folyt a tanítás, többnyire egy tanítóval, osztatlan csoportban, olyan formában, hogy délelőtt az alsó tagozat, délután pedig a felső tagozat diákjait oktatta a tanító.

Olyan kiváló tanítók oktatták, nevelték a gyermekeket Kormosparton, mint Gulyás Antal, Rétsági Gyuláné Pintér Katalin, Sass András, Sebenyi Jánosné Besenyi Mária, Szentirmai Jenő, Szom-

Az egykori tanárok, diákok és vendégek csoportképe az emléktábla körül

Fotó: Csík Orsolya

igazgatója – akinek édesanyja és anyai nagyszülei szintén ebbe az iskolába jártak – szólt a Kormosparti Iskola építésének történetéről. Őt Telek Béla, az iskola egyik tanára követte, aki feleségével együtt több évet tanított Kormosparton, és nagy szeretettel emlékezett vissza az itt eltöltött évekre. Csík Istvánné Bujdosó Ágnes, az egykori diákok nevében szólt a szeretett iskoláról, felidézve számos szép, vidám diáktörténetet. Mizsei Béla az emlékhely mellett álló a kőkereszt korábbi felújításáról tájékoztatta a jelenlévőket. Ezután Balog Donát és Telek Béla ünnepélyesen átadták az emléktáblát az utókornak. Mező István református lelkész ökumenikus áldást mondott az emlékhelyre és mindenjelenlévőre. Az emlékhely átadására nagyon sok egykori diák jelent meg családtagjaival együtt. Az iskola két legidősebb diákja a 96. évét taposó Geröcs Imre bácsi és a 88 éves Sós Maca néni is jelen volt az ünnepségen.

Az ünnepség hivatalos részét baráti beszélgetés és egy kis kvaterkázás követte a verőfényes őszi napsütésben. Jó volt együtt lenni ezen a délutánon, felidézni a régi emlékeket, melyeket még ma is oly szeretettel őriznek lelkükben az egykori szentimrei tanyavilág lakói, a Kormosparti Iskola egykori diákjai, akik közös akarattal és összefogással elérték, hogy a régi Kormosparti Iskola emléke örök időkre fennmaradjon.

Iris

Séta a jákóhalmi szőlőben

Szüret környékén különösen nagy ingerenciája támad az embernek, hogy a szőlők környékén ólalkodjon, így ötöltt eszembe, hogy egy szép őszi napsütésben néhány felvételt készítek, hogy néz ki ma a jákóhalmi határnak ez a része, melyben 130 évvel ezelőtt kipusztult a több száz éve díszlő szőlő, amelyben ilyentájt mindig vidám kurjongatás töltötte be a környéket. Volt persze olyan kurjongatás is, amikor tetten értek valakit tolvajlás közben. Sok ilyen ügyet megőriznek a dokumentumok, nem is lehetett akárhogy bóklászni ott akárkinek akármikor. Még ma is megvan az egész területet körülvevő
(folytatás a 24. oldalon)

Az egykori Szőlőkapu bejárata

Fotó: Nagy Dezsőné

Az egykori jákóhalmi szőlő első dűlője

Fotó: Nagy Dezsőné

A Gyóri út

Fotó: Nagy Dezsőné

(folytatás a 23. oldalról)

élősvény. Ha azon átjutott valaki, akkor varázslónak kellett lennie: igen szúrós, dús termésű kökénybokrok, ördögcérna, akác – minden akadt benne. Bejárat a szőlőkapun volt, mely ma is megvan, de már nem eredeti formájában. Balról hatalmas tuskékkal ellátott krisztustövis fasor választotta el a vásártértől.

Aki csak kívülről ismeri, nem is gondolja, hogy mekkora területen fekszik ez a ma zártkertként funkcionáló terület, melyen napjainkban már több bejárat is van. Négy párhuzamos dűlő van észak-déli irányban a területén. Az első dűlő a legjártabb, mely legközelebb van a faluhoz, a negyedik már teljesen be van füvesedve. A két szélső dűlőföld a lezáró bokroknak megy neki, tehát

Az egykori szőlős kereszt

Fotó: Nagy Dezsőné

Új telepítésű gyümölcsös

Fotó: Nagy Dezsőné

öt dűlőföld található. A dűlők a kapu vonalában rájuk merőlegesen lévő útra futnak ki, melyet viszont 1933-ban a község alkalmassá tett a Győri út itteni átvezetésére. Korábban meg kellett kerülni a Szöllőt, emiatt különösen az apáti úton a Csárda-hídjánál a sok lovaskocsi meg egyéb forgalom miatt megnőtt a balesetveszély. Ez az átvezető út megoldás volt a veszély csökkentésére, de nem igazi gondozott dűlőút volt, árok sem, fasor sem volt mellette, mint a határban már majdnem száz éve meglévőknél, így bele lehetett ragadni a sárba. Ezt tapasztaltam gyerekként én is, mert az ötvenes években sokszor átjártunk itt a tanyáról hazafelé jövet. Ennek és a második dűlőnek a sarkán állt a Szőlőkereszt, melyet egy kombájn meg a hetvenes években felborított, és

A régi szőlőbeli gyümölcsös utolsó emlékei

Fotó: Nagy Dezsőné

Elhagyott, gazdátlan parcella

Fotó: Nagy Dezsőné

összetört darbjait megtaláltuk a mögötte lévő orgonabokorban. Ezt a Horváth Péter Honismereti Szakkör 1989-ben helyreállította. 1996-ban mellé az akkori plébános – a később Jászberénybe került Kiss Lajos atya – állíttatott egy másik keresztet a második pápalátogatás emlékére. Ki tudja már azt, hogy az 1996-ban volt? Mert nem íratta rá az évszámot. A két kereszt egymás mellett állt, ő csak az újat szentelte fel, mi meg felszenteltük később Hórvölgyi atyával, amikor már ő járt ki Berényből. Mára megint beteljesedett a sorsa a régi kis keresztnek, valaki megint felborította és csak a darbjai vannak ott. Mögötte viszont már évtizedekkel ezelőtt épült egy állandó lakás céljára szolgáló kis házikó. Van humora a lakójának: felmázolta rá, hogy Vásártér 1. Persze

Megművelt terület

Fotó: Nagy Dezsőné

Kunyhó a régi szőlő mai területén

Fotó: Nagy Dezsőné

ez nem hivatalos lakcím. Próbáltunk néhány nagyon öreg fát találni, de azok már elfogytak. Volt még egy régi diófa – jól megcsonkolt ágakkal – a falu felőli részen, melyet Tóth Gáspár vágatott ki már e században, mert valamikor az előző századforduló körül a nagyapja – aki egyben az én dédnagyapám is volt – ültetette. Most talán a legrégebbi fa az átmenő út mellett áll magában – az biztos, hogy már az ötvenes években is nagy volt. Vannak régebbi és újabb gondozott gyümölcsösök is. Sorba ültetett fák, köztük felszántott, növénytermelésre alkalmas területek. Vannak viszont elhagyott, gazdátlan kis parcellák. Ezeket körülszántották, csipkerózsza, kökény, diófa vegyesen szilvafákkal található itt, mint a régi dicsőség nyoma. *(folytatás a 26. oldalon)*

A Gutahalom

Fotó: Nagy Dezsőné

Betonoszlopra felfutó szőlő

Fotó: Nagy Dezsőné

(folytatás a 25. oldalról)

Napjainkra annyira szétaprózódott volna a terület, hogy már csak gatyamadzagnyi jutna egy családra, de sokan azt sem tudják, hogy van itt területük, és a korábbi gazdák az általuk ismert gazdátlan területeket a magukéhoz csatolták. Így alakultak ki jó nagy művelt parcellák is. Az én nagyanyám még meg tudta mutatni a hatvanas években, hogy hol volt a család szőlője: azért mondtam, hogy „hétszilvafás nemesek” voltunk, mert a hét még élő testvér úgy tudott megosztani, hogy keresztbe vágták hét felé, s mindegyik-

be jutott egy szilvafa. Hosszában már talán egy méter sem esett volna együknek.

A terület legnagyobb része a Gutahalom palástján terül el, a távolabbi részek már nem homokosak. A halom nem sokkal marad el a Jákó-halomtól, a 100 méteres tengerszint feletti magasságtól. Íme a legmagasabb, kővel megjelölt csúcsa.

És túránk végére csattanónak: hallottuk, hogy valaki évtizedekkel ezelőtt kísérletezett szőlőtelepítéssel, de abbahagyta. Az is közrejátszott, hogy nem mindig az szüretel róla, aki

termel. Megtaláltuk az elvadult szőlőt, mely azt bizonyítja, hogy komolyan vette az illető, mert betonoszlopokat állított, melyek között drótot feszített ki és arra kúszott fel a szőlő. Így nem mondhatjuk, hogy ma egy tőke sincs ezen a nagy területen.

A régi időkről pedig még az öregek tudtak mesélni, meg sok adat található Tóth József tanító úr 1865-ben írt naplójában, hiszen gyakran ő is részese volt az itteni életnek, munkának, vigalomnak.

*Fodor István Ferenc
helytörténeti kutató*

Almaszüret Jászkarajenőn

Jászkarajenő és Jászsalsószentgyörgy közös múltja – jelesül, hogy hajdan Jászkarajenő jelentős része Jászsalsószentgyörgy pusztája volt – napjainkban testvértelepülési kapcsolatként él tovább.

A Palya István és Szarvák Imre polgármesterek által 2012. április 28-án aláírt testvértelepülési megállapodás kiállta az idők próbáját, az önkormányzatok rendszeresen, kölcsönösen képviseltetik magukat a két település rendezvényein.

Ezt a szálát erősítette a Jászsalsószentgyörgyi Helytörténeti és Hagyományörző Egyesület egyik őszi programja, a szeptember 28-ra meghirdetett almaszüret. A meghívó az eddigiektől eltérően ajánlott viseletet – mai divatos kifejezéssel élve dresszkódot – is tartalmazott udvariasan utalva arra, hogy a kényelmes munkaruhán és cipőn túl munkakedvünkre is szükség lesz.

Almaszüretre készülődnek a Honismereti Egyesület tagjai Fotó: Körei Nagy Kristóf

Az előző év évzáró rendezvényén közzétett programtervezetet a tagság egyhangú tetszéssel fogadta, így várakozáson felüli létszámmal érkeztünk Jászkarajenőre Palya István almáskertjébe, ahol a gazda szíves szóval, no meg jóféle pálinkával fogadta a munkára jelentkező vendégeket.

A gyümölcszedés nem idegen az Egyesület tagjai számára, így jó ütemben, kiváló hangulattal folyt a munka, amit talán szerencsésebb szórakozás-

nak nevezni. Minden feltétel adott volt a sikeres naphoz: kellemes idő, remek társaság és persze az ízletes ebéd, melynél Szarvák Imre polgármester családjával együtt tette tiszteletét. Palya István köszönetét egy-egy nagy szatyor almával fejezte ki a szüretelőknek.

A Jászkarajenővel való kapcsolatunkat újabb jelzővel gazdagítottuk, mivel ezentúl bátran nevezhetjük azt gyümölcsözőnek is.

*Dr. Körei Nagy Katalin
hagyományörző*

Kitüntettek

A Jászságból két népművelőnek is a Magyar Ezüst Érdemkereszt Polgári Tagozat állami kitüntetést adományozta dr. Áder János köztársasági elnök augusztus 20. alkalmából. *Kökény Gábor*

Jászapáti város kulturális és sportéletének élénkítését szolgáló több évtizedes önzetlen program- és közösség szervező tevékenysége elismeréseként, *Fodor István Ferenc* pedig kiemelkedő köz-

művelődési, hagyományörző- és közösségépítő tevékenységéért kapta az elismerést, melyet augusztus 16-án a Pesti Vigadó dísztermében dr. Rétvári Bence államtitkár adott át.

Kökény Gábor átveszi a díjat dr. Rétvári Bence államtitkártól

Fotó: Emmi

Dr. Rétvári Bence átadja a díjat Fodor István Ferencnek

Fotó: Emmi

Jász kutatók Oszétiában

Dr. Szabó Géza régész előadást tart

Fotó: M. R.

Jászsalsószentgyörgyi és jászladányi gyökerekkel bíró jogász, etnográfus és régész tartott előadást az alsószentgyörgyi Községházán.

Prof. Dr. Nagy Janka Teodóra, a Pécsi Tudományegyetem tanszékvezető egyetemi tanára és férje, Dr. Szabó Géza Ph.D régész, a szekszárdi Wosinsky Mór Múzeum főmuzeológusa a Jászsalsószentgyörgyi Helytörténeti és Hagyományörző Egyesület meghívására előadást tartottak az Oszétiában

végzett kutatásairól. A jászok oszét rokonainál tett látogatásai alkalmával megismerték hétköznapiikat, részt vettek különleges és titkos ünnepi szertartásokon. Lerótták kegyeletüket a 2004-es beszláni túsdráma helyszínén és a temetőben. Sok anyagot gyűjtöttek ahhoz, hogy össze tudják hasonlítani az Európába szakadt rokonság, a jászok jelenlegi és lassan elfeledett szokásaikkal, hagyományaikkal, társadalmukkal. A hallgatóság a tudósok beszámolóiból egyértelműen le tudta vonni azt a következtetést – ami manapság Magyarországon is a legfontosabb érték –, hogy ha fenn akar maradni egy nép, akkor a család, a rokonság összetartása és a hagyományok megélése a legfontosabb feladat.

Dr. Nagy Janka Teodóra jogász, néprajzkutató. Fotó: M. R.

ból egyértelműen le tudta vonni azt a következtetést – ami manapság Magyarországon is a legfontosabb érték –, hogy ha fenn akar maradni egy nép, akkor a család, a rokonság összetartása és a hagyományok megélése a legfontosabb feladat.

Marton Rita helytörténeti kutató

Jász- és kunkapitányok kirándulása Délvidékre

A jász- és kunkapitányok, valamint a Jász Múzeum Baráti Körének tagjai 2016 óta minden őszi kirándulást szerveznek a történelmi Magyarország egy-egy nevezetes vidékére. Október 17-én immáron a negyedik alkalommal indult útnak a lelkes csapat: Bolla János, Bolla Jánosné, Horti István, Hortiné dr. Bathó Edit, Berényi Vince, Berényiné Vigh Anna (Jászberény), Borbás Ferenc, Borbásné Budai Valéria (Jászapáti), Ézsiás István, Ézsiás Barnabás, Vas Annamária, dr. Palencsár Csaba, Palencsár Erzsébet (Jászfényszaru), Nemes József, Nemes Józsefné (Jászkisér), Tóth Alajos, Tóthné Szabari Marianna (Jászárószállás), Smuta Zsolt, Győri Imre (Kunszentmárton). A csoport idegenvezetője ez alkalommal is Farkas Róbert volt.

*Mátyás király bronz szobra Szabadkán
Fotó: B. E.*

A kirándulás úti célja ez alkalommal a Délvidék volt. Az első megálló Szabadka városa volt, amely Újvidék mellett a Vajdaság legnépesebb városa, lakosainak száma 97910 fő. A vajdasági magyarok, horvátok és bunyevácok szellemi és kulturális központja. De Szabadka a szecesszió városa is, számos gyönyörű épület őrzi a stílus jellegzetességeit. A legreprezentatívabb épület a szecessziós városháza, amelyet Komor Marcell és Jakab Dezső budapesti építészek tervei alapján Nagy Ferenc és Kladek Lukács vállalkozók építettek fel

1908 és 1910 között. Ugyanezen építészek tervezték a szintén szecessziós zsinagógát is, amelyet mi is megcsodáltunk. A magyar szecesszió kiváló példája még a Raichle Ferenc által építtetett palota is a Korzó környékén.

Az utunk Szabadkából a Vajdaság középső részén fekvő Topolyára vezetett, ahol a város temetőjében felkerestük az 1848–49-es szabadságharc áldozatainak nemrég felállított síremlékét. Az elesett honvédek névsora éppen a jászberényi Palotai János nevével kezdődött, aki 22 évesen adta fiatal életét a hazáért. Csoportunk tagjai lerótták tiszteletüket a bácskai földben pihenő hősök sírjánál, és elhelyezték az emlékezés koszorúját a síremléken.

Topolya után Pétervárad felé vettük utunkat, ahol megtekintettük a várat. Pétervárad onnan kapta a nevét, hogy egykor az uradalom birtokosa Gurwey fia Péter (a Bánk Bán Petur bánja) volt, aki 1213-ban Gertrúd királyné meg-

Az aláírók az Oszmán Birodalom, valamint a Habsburg Monarchiát, a lengyel-litván államot, a Velencei Köztársaságot és Oroszországot is magában foglaló Szent Liga voltak.

A karlócai békével Magyarország nagy részén megszűnt a török hódoltság, és lehetővé vált az ország területi, politikai és közigazgatási egyesítése.

Az aláírás egykori helyszínén (a vezéri sátor) ma a Békekápolna áll, amelyet csoportunk is meglátogatott. Ezután még felkerestük Krusedol gyönyörű ortodox kolostorát, majd tovább utaztunk Belgrádba, vagy ahogyan egykoron hívták Nándorfehérvárra.

A várost és várát számos alkalommal ostromolták a törökök. A magyar-török háborúk egyik jelentős eseménye 1456. július 4–21. között zajlott, amikor a keresztények (magyarok, szerbek) Szilágyi Mihály vezetésével hősiességen védték Nándorfehérvár várát II. Mehmed török szultán nagy túlerőben

A Szecessziós Raichle-palota Szabadkán

Fotó: B. E.

gyilkolása miatt veszítette el életét és birtokait. A város napjainkban szinte már egybenőtt Újvidékkel.

Csoportunk az első éjszakát az újvidéki Duna parton álló Hotel Aurórában töltötte.

Másnap korán reggel folytattuk utunkat Karlócára. A karlócai békeszerződést 1699. január 26-án írták alá. A béke az 1683–1697-es, a törököket a Magyar Királyság területéről kiűző Habsburg-török háborút zárta le, amely a törökök vereségével zárult.

lévő ostromló seregével szemben. A védőkhöz csatlakozó Hunyadi János és Kapisztrán János mintegy 45 ezer főnyi seregével közösen, július 22-én a vár melletti csatában végül legyőzték a törököket. Ez volt a híres Nándorfehérvári diadal, amelynek emlékére a keresztény világban a déli harangszó őrzi.

1521. augusztus 29-én azonban I. Szulejmán 250 000 főnyi oszmán sereggel elfoglalta a várost, nagy részét földig rombolta, és teljes keresztény lakosságát Isztambulba deportálta.

Ezzel hosszú időre az Oszmán Birodalom részévé tette, és megnyitotta az utat Nyugat-Európa felé.

Belgrádot a környező szandzsák székhelyévé tették, s új lakosokat (törökök, örmények, görögök, raguzai kereskedők) telepítettek be. A török

Szerbia és Románia határán hajókázunk a gyönyörű napsütésben. A hajózás megkönnyítésére még Tiberius római császár i.sz. 33–34 között a szoros jobb partján egy 210 méter hosszú utat építtetett és ennek segítségével lehetett biztosítani a hajók állati erővel

szár tábláját a Vaskapunál, Decebál király szikla-szobrát és Széchenyi emléktábláját a Kazán-szorosnál. Az Orsován töltött rövid pihenő után utaztunk tovább, és már alkonyatban értünk Versecre a Hotel Srbijába.

A negyedik napon Nagybecskerek és Ada érintésével érkezünk meg Zentára, ahol a Zentai Pálinka Lovagrend tagjai fogadtak bennünket, majd rövid városnéző sétára indultunk, amely során megtekintettük a Zentai csata emlékművét, amit a kapitányok meg is koszorúztak. Ezután helyi specialitásokból összeállított ízletes ebédet fogyasztottunk el az egyik helyi szerb vendéglőben, majd elbúcsúzva zentai barátainktól, tovább folytattuk utunkat Hajdújászra. Ott ismét egy vendéglőhöz érkezünk, ahol Maurer Oszkár néhány borkülönlegességével ismertetünk meg. Az idő azonban gyorsan haladt, s mivel nekünk még sok kilométert kellett megtennünk hazáig, hát elkészöntünk és indultunk hazafelé. Elmondhatjuk, hogy kiseded csoportunk kirándulása nagyszerűen telt a Délvidéken, amely terület egykor Magyarország területét gazdagította, ma azonban már Szerbia része. Az ott eltöltött négy nap voltaképpen egyfajta történelmi időutazás volt a régi korokban, különös tekintettel a török hódoltság korára.

Számos élmény, megannyi látnivaló és kitűnő hangulat jellemezte utunkat.

Csoportkép a szabadkai zsinagógában

Fotó: I. Sz.

hódoltság 150 éve fellendülést hozott a városra, távol a harcoktól az egyik legfontosabb hadi utánpótlási és kereskedelmi központtá építették ki. A város Konstantinápoly után a második legnagyobb oszmán város volt Európában. A Habsburgok többször is próbálták felszabadítani, de sikertelenül.

Csoportunk idegenvezető vezetésével tekintette meg a neves történelmi események emlékét őrző várat, ahol elénekeltük a magyar Himnuszt és megkoszorúztuk a nándorfehérvári diadal emlékkövét.

Rövid szabadidő után Szendrő felé vettük utunkat. Már alkonyodott, amikor Szendrő sok bástyájú, de még romjaiban is grandiózus várához értünk. Szerencsénkre még bebocsátást nyertünk, és megtekinthettük a várat, amelyről megtudtuk, hogy az 1448-ban a vesztes rigómezei csata után Brankovics György szerb despota itt tartotta fogva Hunyadi János kormányzót, de mivel a magyar sereg ostrom alá vette a várat, szabadon engedte, s hogy a vár 1494-es ostrománál hunyt el Kinizsi Pál hadvezér, országbíró.

A második nap éjszakáját Galambócon a Golubacki Grad Hotelben töltöttük. A harmadik napon Donji Milanovacba utaztunk, ahol hajóra szálltunk és a Vaskapu-szoroson,

való vontatását a zúgókon keresztül. A hajózás biztonságossá tételének, az Al-Duna szabályozásának gondolatát Széchenyi István vetette fel, s a terveket Vásárhelyi Pállal készítette el. A szabályozott szakaszt 1896-ban adták át.

Az 1848/49-es szabadságharc áldozatainak emlékműve Topolyán

Fotó: B. E.

Napjainkban állandó vízi út vezet át itt az Északi-tengertől a Fekete-tengerig.

A két órán át tartó hajókázás során megcsodálhattuk nemcsak a természet szépségeit, de a galambóci vár látványát a szorosok bejáratánál, Traianus csá-

Köszönjük a szakszerű szervezést és kalauzolást Farkas Róbert idegenvezetőnek, és a biztonságos utazást Fehér János autóbusszvezetőnek.

Hortiné dr. Bathó Edit
múzeumigazgató

KÉPES RIPORT

A jász- és kunkapitányok délvidéki kirándulásáról

Bathó Edit fotóival

Csoportkép a karlócai békekötés temploma előtt

Szecessziós ablak Szabadkán

Csoportkép a nándorfehérvári diadal emlékművénél

A karlócai békekötés templomának oltára

A nándorfehérvári vár bejárata

A szendrői vár bástyái

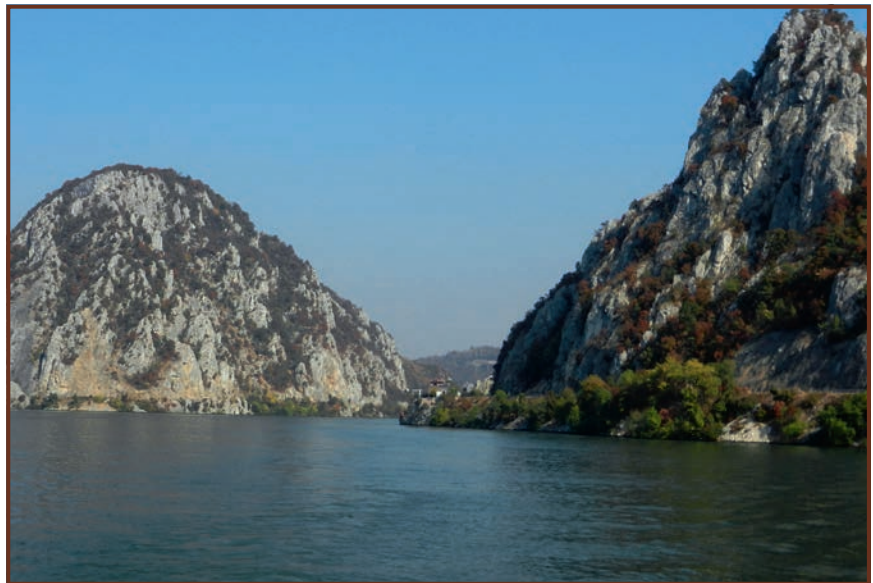
Széchenyi István emléktáblája a Kazán-szorosban

Galambóc vára

Decebál király szikla-szobra a Kazán-szorosban

Hajókázás a Kazán-szorosban

A zentai csata emlékműve

Ebéd a Zentai Pálinka Lovagrend tagjaival

MESÉLŐ KÉPEK

Egy jellegzetes kiskunsági tanya és lakói 1938-ban

Ha a kiskunsági szikes pusztaságon a felületes szemlélő keresi a szépséget, az értékeket, nem biztos, hogy azonnal megtalálja, és elégedetten tér haza a kirándulásról. Nekünk, kiknek ősei évszázadok óta itt élnek, s nekünk, akik születésünk óta itt vagyunk otthon, mást jelent a szépség, mást jelent az érték mint a turistáknak.

Nemrégiben igaz örömben részesültem, mikor egy kedves kunszentmiklósi atyafi rendelkezésemre bocsátotta családi fotóalbumának egyik legkedvesebb emlékképét.

A fotó 1938. május 10-én készült ismeretlen fotós alkotásaképpen. A kézzel színezett fotográfia ebben az időben már elterjedt, és igen népszerű termék volt a nép körében.

A kunszentmiklósi Szórádi István tanyáját abban az időben Márkus Imre gazda bérelte, nyilván a hozzá tartozó kiskerttel, szántóval és legelővel együtt.

Márkus Imre 1903-ban született, felesége Antal Borbála 1902-ben. Esküvőjüket 1924-ben tartották. A család juhokat is tartott, és hogy a nyáját a fényképezőgéppel eltereljék, a családhoz tartozó kutya nélkülözhetetlen segítségét is igénybe vették. Az idős nagypapa mint mindig, most is szerényen húzódik meg az életkép hátsó részében – de ott van, és tanácsait, tapasztalatait a fiatalok mindenkor meghallgatták, megfogadták. Így öröklődött a tanyasi életforma évszázadokon keresztül.

A képen látható személyek balról jobbra haladva: Márkus Borika (1925), Márkus Zsuzsika (1935), Márkus Imréné Antal Borbála, Márkus Istvánka (1932), Antal Józsika (1922) az anyu-

ka unokaöccse, Márkus Janika (1930), Márkus Imike (1927), Márkus Imre, a családfő, a tanya bérlője.

A kép jobb szélén a fogadott juhász áll, kinek nevére már nem emlékezik a család. Subája jellegzetes juhászviselés, sapkáján viszont a kunszentmiklósi Baksay Sándor Református Gimnázium jelvénye díszel. Különös, de kedves a juhászlegény ezen öltözéke. Nem volt szokatlan e tájon, hogy a surbankó parasztleány délelőtt a gimnázium padjait koptatta, délután pedig a házkörül munkákban segédkezett.

A lakóépület, az istállók, a juhaklok a pusztai emberek megfigyelései, ősi szokások alapján épültek a pusztában. Az építmények általában a hátukat mutatták az északi, északnyugati égtájnak, úgy azok felfogták a hideg szelek támadásait. A ház homlokzata, ajtaja, ablakainak többsége a déli napsugárral néz farkasszemet. Ügyeltek arra, hogy az ablakokból rálátásuk legyen az összes többi gazdasági épület bejáratára.

Az épületek ezen logikus elrendezése biztosította, hogy a ház előterében, vagyis a szűkebb udvar szélárnyékban legyen, s a napsugár jólesően melegítse ezt a fontos életteret.

Ez a fotó bepillantást enged egy kunszentmiklósi tanyai család 1938-as életébe, és bemutatja a három generáció eredményes és sikeres együttélését.

Ezúton is köszönetemet fejezem ki a Kunszentmiklóson ma is meghatározó szerepű és létszámú Antal, Szórádi és a Márkus családok értékörző mentalitásának, és hogy bemutathattam ezt a szép családi képet a kedves olvasóknak.

Székely Gábor helytörténeti kutató

Lapunk szerzői

Babós Lajos helytörténeti kutató, Budapest

Dr. Bartha Júlia néprajzkutató, Karcag

Dr. Bathó Edit néprajzkutató,
a Jász Múzeum igazgatója, Jászberény

Csörgő Terézia, a Lehel Vezér Gimnázium
nyugalmozott kémia-biológia szakos
tanára, Jászberény

Ézsiás László nyugdíjas, Budapest

Józsa László helytörténeti kutató,
Kunszentmárton

Kiss Erika újságíró, Jászberény

Marton Rita helytörténeti kutató, Szolnok

Metykó Béla helytörténeti kutató,
Jászberény

Papp Izabella ny. levéltáros, Jászboldogháza

Székely Gábor magángyűjtő,
helytörténeti kutató, Kunszentmiklós

Varga Istvánné Fajszi Mária
magyar-történelem szakos tanár,
Fülöpszállás

Veres Józsefné szakkörvezető, Újszász

LAPZÁRTA

Rendszeres és alkalmi szerzőink figyelmébe ajánljuk, hogy a következő lapszámunk 2020. február végén jelenik meg. A kéziratokat és a fotókat elsősorban e-mailen legkésőbb 2020. január 31-ig kérjük eljuttatni a szerkesztőségbe.

Lapunk a Jászsági Önkormányzatok Szövetsége és a Nemzeti Kulturális Alap Ismeretterjesztés és Környezetkultúra Kollégiuma támogatásával jelenik meg.

nka
Nemzeti Kulturális Alap

REDEMPTIO

A jász és kun települések honismereti lapja

Megjelenik kéthavonta

Kiadja a Jász Múzeumért Alapítvány

Felölös szerkesztő: Hortiné dr. Bathó Edit

A szerkesztőbizottság tagjai:

Bugyi Gábor, Papné Varga Bernadett,
Kókai Magdolna

Előkészítési munkák:

Bugyi Gábor, Papné Varga Bernadett

A kiadó és a szerkesztőség címe:

5100 Jászberény, Táncsics M. u. 5.

Tel./fax: 57/502-610

E-mail: jaszmuzeum@gmail.com

www.jaszmuzeum.hu

ISSN 1218-9553

Nyomdai kivitelezés: ARTANDER Kft.

Tel.: 57/500-960 • www.artander.hu